

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

Katedra plánování krajiny a sídel

Bakalářská práce

Hřbitovy jako součásti krajiny na vybraném území

Vedoucí práce: Ing. Jan Vopravil, Ph.D

Bakalant: Daniela Kovářová

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autorka práce: Daniela Kovářová
Studijní program: Územní technická a správní služba v životním prostředí
Vedoucí práce: Ing. Jan Vopravil, Ph.D.
Garantující pracoviště: Katedra plánování krajiny a sídel
Jazyk práce: Čeština

Název práce: **Hřbitovy jako součásti krajiny na vybraném území**

Název anglicky: **Cemeteries as part of the Landscape in a selected area**

Cíle práce: Cílem této práce je vypracování podrobné literární rešerše o významu hřbitovů umístěných ve volné krajině od historie po dnešní dobu, jak hřbitovy zasahovaly do krajiny, změnu, vývoj a její dotváření, vnímání pohřebiště jako místa komunitního setkávání v historii a dnes. Součástí práce bude i terénní šetření na příkladech hřbitovů, které patří do oblasti obce s rozšířenou působností Ostrov.

Metodika: Zpracování literární rešerše bude na základě historické a současné odborné literatury, odborných článků a internetových zdrojů. Práce bude doplněna o terénní šetření. Část první bude věnována hřbitovům v krajině všeobecně. Ve druhé části bude uveden soupis a charakteristika hřbitovů spadajících do oblasti ORP Ostrov. Budou použity mapové podklady z dostupných mapových zdrojů Geoportál ČÚZK, Ústředního archivu zeměměřičtví a katastru. Součástí práce bude vlastní terénní rekognoskace zájmových lokalit, včetně pořízení fotodokumentace.

Doporučený rozsah práce: 45 stran

Klíčová slova: hřbitov, krajina, ochrana krajiny

Doporučené zdroje informací:

1. PITTNEROVÁ, B. -- SKLENIČKA, P. -- ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Středověké plužiny - principy jejich ochrany a obnovy v pozemkových úpravách [rukopis]*. Disertační práce. Praha: 2008.
2. SKLENIČKA, P. *Pronajatá krajina*. Praha: Centrum pro krajinu, 2011. ISBN 978-80-87199-01-5.
3. SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování*. Praha: Naděžda Skleničková, 2003. ISBN 80-903206-1-9.
4. VOPRAVIL, J. *Půda a její hodnocení v ČR. Díl II./ Jan Vopravil a kol.* Praha: Výzkumný ústav

meliorací a ochrany půdy, 2011. ISBN 978-80-87361-08-5.

5. VOPRAVIL, J. *Půda a její hodnocení v ČR. Díl. I.* Praha: Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, 2010. ISBN 978-80-87361-05-4.

Předběžný termín obhajoby: 2021/22 LS - FZP

Elektronicky schváleno: 15. 3.
2021

prof. Ing. Petr Sklenička,
CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno: 15. 3.
2021

prof. RNDr. Vladimír Bejček,
CSc.

Děkan

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Hřbitovy jako součásti krajiny na vybraném území" vypracovala samostatně pod vedením Ing. Jana Vopravila, Ph.D. a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR., že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 19. března 2022

Daniela Kovářová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Janu Vopravilovi, PhD., za odborné vedení práce, ochotu, trpělivost, pomoc a věcné rady, které mi v průběhu práce poskytoval.

Dále bych chtěla poděkovat starostům vybraných obcí, kteří mi poskytli nahlédnutí do archivních materiálů a za informace. Poděkování patří také manažerce cestovního ruchu Města Ostrov paní Ditě Poledníčkové za poskytnuté archivní materiály, brožury a knihy. Poděkování patří i mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

V Ostrově dne 19. března 2022

.....
Daniela Kovářová

Hřbitovy jako součásti krajiny na vybraném území

Abstrakt

Bakalářská práce byla zpracována jako literární rešerše, která je zaměřena na podrobnějším seznámení s problematikou pohřbívání všeobecně a ve vybrané oblasti.

V první části je práce zaměřena na podrobnějším seznámení s krajinou, ve které se zájmové území nachází, na vývoj hřbitovů a pohřebnictví od historie po současnost. Je zde popsán výčet pohřbívání podle jednotlivých náboženských konfesí s jejich specifiky, typy a stavební řešení pohřebišť.

Dále je práce zaměřena na krajinu spojenou se sepulkárními památkami, s alejemi a cestami, faunou a florou. V práci je rovněž popsána problematika právních norem a dotačních titulů vztahujících se ke hřbitovům a dále ochrana a údržba hrobových míst.

Druhá část rešerše je věnována přiblížení a popisu jednotlivých hřbitovů ve vybrané lokalitě. Nedílnou součástí práce je terénní šetření příslušných hřbitovů, jejich popis z pohledu historie a jejich současného stavu, včetně porovnání aspektů s vazbou na životní prostředí. V závěru práce je terénní šetření zhodnoceno autorem.

Klíčová slova: hřbitov, sepulkární památky, pohřbívání, biodiverzita, krajina

Cemeteries as part of the Landscape in a selected area

Abstract

The bachelor's thesis was processed as a literary research, which is focused on a more detailed acquaintance with the issue of burial in general and also in a selected area. In the first part, the work focuses on a more detailed acquaintance of the landscape, in which the area of interest is located, and the development of cemeteries and funerals from history to the present. It describes burials according to individual religious denominations with their specifics, types and construction solutions of burial grounds. Furthermore, the work focuses on the landscape associated with sepulchra monuments, with alleys and roads, fauna and flora. The thesis also describes the issue of legal standards and grant titles related to cemeteries, as well as the protection and maintenance of grave sites.

The second part of the search is devoted to the approach and description of individual cemeteries in the selected locality. An integral part of the work is a field survey of the relevant cemeteries, their description in terms of history and their current state, including a comparison of aspects related to the environment. At the end of the work, the field survey is evaluated by the author.

Keywords: Cemetery, sepulchral monuments, burial, biodiversity, country

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Cíl práce a metodika	3
3 Krajina vybraného území.....	4
4 Historie pohřbívání a pohřebišť v krajině.....	6
5 Pohřebiště podle jednotlivých konfesí a jejich specifika	7
5.1 Obřady římských katolíků.....	7
5.2 Obřady církve řeckokatolické	7
5.3 Obřady církve starokatolické	8
5.4 Obřady církve pravoslavné	8
5.5 Obřady protestantů z Českobratrské církve evangelické	8
5.6 Pohřební obřady svědků Jehovových.....	8
5.7 Pohřební obřady oddaných Křišny.....	8
5.8 Islám.....	9
5.9 Judaismus	9
5.10 Sekulární pohřební obřady	9
5.11 Občanské pohřební obřady v období komunismu.....	9
5.12 Současná podoba sekulárních pohřebních obřadů	10
6 Typy pohřebišť.....	11
6.1 Veřejná pohřebiště	11
6.2 Neveřejná pohřebiště.....	11
6.3 Válečné hroby	11
6.4 Hromadné pohřebiště	11
6.5 Lesní hřbitovy	12
6.6 Rozptylová a vsypová loučka.....	12
6.7 Pomníky a památníky.....	12
7 Stavební řešení pohřebišť.....	14
7.1 Katafalk (Castrum doloris, lat.).....	14
7.2 Epitaf	14
7.3 Kenotaf, Krypta.....	15
7.4 Náhrobek, náhrobník.....	15
7.5 Náhrobní deska, destička	15
7.6 Pohřební prkno	15
7.7 Pohřební štít	16
7.8 Sarkofág, tumba	16
7.9 Hrobka, hrobové místo, hrob	16
7.10 Hřbitovní ohradní zdi, schodiště	17

7.11	Márnice	17
7.12	Hřbitovní kříže	17
7.13	Kostnice.....	17
7.14	Kaple, kaplička.....	18
7.15	Kostely	18
8	Krajina spojená se sepulkárními památkami, aleje a cesty	19
8.1	Krajina.....	19
8.2	Aleje a cesty	20
9	Hřbitovy – fauna a flora	21
10	Matriky, hřbitovní knihy.....	23
10.1	Matriky.....	23
10.2	Kremační matriky.....	23
10.3	Hřbitovní knihy	23
11	Právní normy pohřbívání, údržby hrobových míst a jejich ochrana.....	24
12	Dotační tituly	27
13	Terénní šetření – vybrané hřbitovy na území ORP Ostrov	29
13.1	Hřbitov Abertamy	30
13.2	Hřbitov Boč.....	32
13.3	Hřbitov Boží Dar.....	34
13.4	Hřbitov Doupovské Hradiště.....	36
13.5	Hřbitov Horní Blatná.....	38
13.6	Hřbitov Hroznětín	41
13.7	Hřbitov Hroznětín – židovský hřbitov	44
13.8	Hřbitov Jáchymov	47
13.9	Hřbitov Krásný Les	51
13.10	Hřbitov Ostrov	53
13.11	Hřbitov Pernink.....	57
13.12	Hřbitov Potůčky	59
13.13	Hřbitov Stráž nad Ohří	61
13.14	Hřbitov Velichov.....	63
14	Diskuze	65
15	Závěr.....	67
17	Přehled použitých zdrojů	68
17.1	Seznam literatury	68
17.2	Internetové zdroje.....	69
17.3	Legislativní zdroje.....	74

18 Seznam obrázků	74
--------------------------------	-----------

1 Úvod

Zaměření bakalářské práce je přiblížení hřbitovů a pohřebního ritu od historie po současnost ve vybrané lokalitě v krajině Krušných hor. Tato práce popisuje krajinný ráz Krušných hor, který je kopcovitý, lesnatý a hornatý a není příliš obydlený.

Hřbitov je nejen místem posledního odpočinku, ale je i plný života, z pohledu propojení s přírodou. Práce se zabývá přiblížením historie hřbitovů a pohřbívání. Popisuje výčet pohřbívání podle jednotlivých náboženských vyznání, zvyklostí při pohřebních obřadech a jejich rituály. V minulosti bývaly hřbitovy součástí měst a obcí, lidé se zde setkávali, k vyčlenění mimo hranice měst došlo až v pozdějších dobách. Setkáváme se s různými typy pohřebišť, ať už veřejných či neveřejných. Významným typem pohřebiště jsou památníky, pomníky a válečné hroby. Jsou to místa připomenutí obětí především vojenských operací. V současné době se stále více zavádí ekologické hřbitovy a budují se rozptylové a vsypové loučky.

Sepulkrální památky, se kterými se můžeme setkat na hřbitovech, ale také v krajině, mají historickou a estetickou funkci. Tyto stavby plnily především náboženskou funkci a byly projevem lidské zbožnosti. Některé drobné stavby nacházíme u poutních a důležitých cest a jsou zdůrazněny vzrostlými stromy.

Na hřbitovech se setkáváme s rozličnou faunou a florou. Na první pohled můžeme na těchto klidných místech spatřit pestrý život ptáků a hmyzu. Některé hřbitovy jsou plné stromů a keřů, jiné jsou otevřené krajině.

Při údržbě a ochraně hrobových míst a správě veřejného pohřebiště je nezbytné se řídit platnými právními předpisy. K revitalizaci a záchraně hřbitovů, obnově funerálních a sakrálních památek, lze využít dotačních titulů, které každoročně vyhlašují kraje a ministerstva České republiky.

V práci je věnována pozornost především popisu jednotlivých hřbitovů vybrané lokality, včetně přiblížení historie konkrétních hřbitovů a také pozitivní vazby na okolní krajinu. Do výčtu obcí, kde se hřbitovy nachází a jsou ve správním území města Ostrov, patří Abertamy, Boč, Boží Dar, Doupovské Hradiště, Horní Blatná, Hroznětín, Jáchymov, Krásný Les, Ostrov, Pernink, Potůčky, Stráž nad Ohří a Velichov. V závěru práce je

terénní šetření příslušných hřbitovů, jejich popis z pohledu historie a jejich současného stavu, včetně porovnání aspektů s vazbou na životní prostředí.

2 Cíl práce a metodika

Bakalářská práce se zabírala námětem hřbitovů jako součástí krajiny na vybraném území.

Cílem bakalářské práce byla vypracování literární rešerše o významu hřbitovů umístěných ve volné krajině od historie po současnost a obecné charakteristiky pohřbívání.

Bylo zpracováno terénní šetření hřbitovů, které patří do oblasti obce s rozšířenou působností Ostrov. Hřbitovy byly popsány jak z historického hlediska, dochovaných památek, významných hrobů, tak i současného stavu. Byly porovnány také z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitovů s okolní zelení z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti. Také byl monitorován výskyt fauny na hřbitovech.

3 Krajina vybraného území

Krušné hory jsou hory dvojí tváře. Na jedné straně prázdný prostor obrovské hnědouhelné jámy, na straně druhé lesy se vzrostlými jehličnatými stromy, bučinami, pasekami a loukami plných barevných květů a drobných živočichů. Pojmenování Krušných hor vzniklo ze slova krušit, což znamená dobývání nerostné rudy. Mezi některé nerosty, které se zde dobývaly, patřily drahé a barevné kovy, a to především stříbro, měď, olovo, cín, železo, uran a další. Ráz krajiny určila právě těžba, po které zůstaly opuštěné doly, haldy a jiné zásahy do krajiny, které vytvořily vzhled krušnohorské krajiny. Ve spolupráci Česka a Německa byly do UNESCO jako památky zapsány hornické kulturní krajiny Jáchymov, Abertamy – Boží Dar – Horní Blatná a Krupka, vrch Mědník u Měděnce a Rudá věž smrti v Ostrově. (David a Soukup 2020)

Krušné hory jsou na straně české a saské velmi rozdílné. Česká strana je příkrá, samý sráz, je hornatá, zemědělské hospodaření lze jen v nižších polohách. Tato oblast je málo obydlená. Jsou zde převážně lesy, prudké kamenné svahy, louky. Obyvatelé žijí a hospodaří v nižších polohách. Druhá saská strana ukazuje svojí přívětivější tvář Krušných hor. Krajina je zde pozvolnější, využitelnější k hospodaření, a proto také obydlenější, velký podíl na tom má odsun Němců a jejich usídlení hned za hranicemi. Po odsunu Němců se Krušné hory staly vysídlenou oblastí. Odsunutí Němci se zabydleli na Saské, přívětivější straně v příhraničních oblastech Krušných hor. Krušné hory na české straně jsou rozdělené na východní – Ústeckou a západní – Karlovarskou část. Západní část tvoří lesy jehličnaté a východní lesy smíšené. V západní části jsou Krušné hory prosvětlené, daří se zde lesním plodinám, jako jsou borůvky, brusinky, maliny, ostružiny a houby. V této části je díky střídání lesů, pastvin a luk výborná orientace turistů. Pokud se podíváme na východní část Krušnohoří, uvidíme kopcovitou krajinu plnou luk, mladých jehličnatých lesů, bučin a vodních ploch. Růst jehličnatých stromů v mladých lesích je pomalý, protože zde jsou kyselé půdy. Na lukách se daří velké skladbě vzácných horských rostlin. Rozdíl mezi oběma částmi Krušných hor můžeme spatřit z Klínovce u Božího Daru. Západní část je převážně zarostlá prosluněnými lesy, přerušované hornatými vyhlídkami a rozhlednami. Stromy zde dosahují stáří 100 let, na hřebenech 20 let. (Mikšíček 2011)

Nejvyšším vrcholem Krušných hor na české straně je Klínovec u Božího Daru (1 243 m n. m.). Byl zde vybudovaný hotel, rozhledna a nejvýše položené parkoviště. Klínovec je a byl vždy rájem pro lyžaře a běžkaře. Na saské straně je konkurencí Klínovce Fichtelberg (1 213 m n. m.), kde bývala nejstarší lanová kabinková dráha v Německu. I zde byl vybudován hotel s rozhlednou, po roce 1990 byl zrekonstruován. Významné změny v krajině Krušnohoří nastaly v 70 letech 20 století, kdy se rozšířila těžba hnědého uhlí. Lesy byly zničeny kyselými dešti a imisemi. (Mikšíček 2005)

Zájmová oblast města Ostrov se nachází v jihozápadní části Krušných hor v Podkrušnohorské pánvi. Ta je součástí Sokolovské pánve, obklopené Krušnými horami, Doupovkými horami, částí Slavkovského lesa a Tepelské plošiny. Městem Ostrov protéká říčka Bystřice, která se vlévá do nedaleké řeky Ohře. Tato oblast je pokryta čtvrtohorními zvětralinami se sprašovými a písčítými půdami. V nejvyšších částech hor jsou půdy skeletové, v nižších polohách půdy hlinité, hlinitopísčité a písčité. (Zeman 2001)

Správní obvod města Ostrova, obce s rozšířenou působností má rozlohu 339,2 km². Obce ve správním území města Ostrov, kde se hřbitovy nachází, jsou Abertamy, Boč, Boží Dar, Doupovské Hradiště, Horní Blatná, Hroznětín, Jáchymov, Krásný Les, Ostrov, Pernink, Potůčky, Stráž nad Ohří a Velichov. (CZSO ©2021)

4 Historie pohřbívání a pohřebišť v krajině

Hřbitov je nejen místem posledního odpočinku zesnulých, ale také místem vzpomínání na naše blízké. (archiv města Ostrov 2021) Hřbitovy můžeme také nazvat zahradou. Je místem, kde se setkává současnost s minulostí. (Kovařík a Frajerová 2013) Hřbitovy jsou spjaté s existencí lidstva od nepaměti. V římské antice se pohřbívání zemřelých řídilo podle Zákona dvanácti desek (r. 450 p. n. l.).(Roháček, Müller, Chlíbač, Slavík 2020)

Do 8. století bývaly hřbitovy umístěny mimo osídlená místa. Od začátku 9. století se začaly stěhovat do kostelů, a když tyto byly plné, hroby se umísťovaly okolo nich (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014) Protože se kostel nacházel uprostřed měst a vesnic, hřbitovy se staly jejich součástí. Byly místem setkávání lidí a byly velmi navštěvovaným místem. (Nešporová 2013)

Hřbitovy byly místem, kde se lidé nejen stýkali, ale hráli zde hry, byla zde tržiště, kde se obchodovalo. Nejen mladí zde prožívali milostná dobrodružství. Bylo to veřejné místo, jako jsou v dnešní době náměstí, panoval zde rušný život a celospolečenské dění. Společenské dění se soustřeďovalo na hřbitovech v dobách starověku i novověku, až do 18. století. Nebylo jen místem, kde se odkládali mrtví, ale i místem určeným ke vzpomínkám a modlitbám. (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014)

Nešporová (2013) uvádí, že mimo prostor hřbitova se pohřbívali zločinci, sebevrazi a nepokřtěnci. Pohřbení zemřelých mimo hřbitov bylo vnímáno jako trest. Pokud však již byli pohřbeni na hřbitově, bylo to na místech odlehlých, někde v koutě hřbitova nebo u zdi. V 18. století, v dobách epidemií pohřbívali zesnulé nemocné mimo města, na místech morových hřbitovů. Tehdy byla snaha o přemístění hřbitovů mimo města a osídlené území ve vzdálenosti alespoň patnácti minut chůze od posledního obydlí. Kolem hřbitovů byly vybudovány vysoké zdi a byly označeny výrazným křížem. Protože se hřbitovy nacházely daleko od měst, jejich přemístění a budování nových se stalo se finančně nákladným. Koncem 19. století se zástavba měst a vesnic rozšířila tak, že se hřbitovy opět staly jejich součástí. (Nešporová 2013)

5 Pohřebiště podle jednotlivých konfesí a jejich specifika

Do 3. století se zemřelí pohřbívali do společných hrobů. V této době bylo více oblíbené pálení těl. Příchod Cyrila a Metoděje a s ním přijmutí křesťanství pohřby žářem vymizely. (Nejinfografiky ©2021)

Zabývání se samotnou smrtí a co je po smrti, je hlavní náplní náboženství. Křesťané věří v posmrtný život, že po smrti rozhodne Bůh, zda budou duše zesnulých v nebi nebo pekle. Také věří ve znovu vzkříšení tak, jak tomu bylo po ukřižování Ježíše Krista. V křesťanství se ukotvilo pohřbení zesnulého do země. Na našem území se mrtví spalovali nebo ukládali do země. Původně tyto zvyky nesouvisely s křesťanstvím, ale s původním obyvatelstvem, které tu žilo. Až do konce 19. století lze říct, že pohřby byly náboženskými obřady, kdy byl přítomen duchovní. Celosvětový názor obsahoval náboženské myšlenky. Začátkem 20. století, po vzniku Československé republiky a po druhé světové válce se výrazněji prováděly kremace. (Nešporová 2013)

Olga Nešporová (2013) uvádí, že náboženské pohřby se vlastně udržují a liší podle regionální příslušnosti zemřelého, ale hlavní rysy zůstávají stejné.

5.1 Obřady římských katolíků

Ve své knize Nešporová (2013) uvádí, že obřady katolíků se staly v Čechách vzorem i pro ostatní křesťanské církve. Pohřeb může probíhat třemi různými způsoby. Prvním způsobem, který lze nazvat tradičním, je obřad na třech místech, a to v domě zesnulého, v kostele a na hřbitově. Druhým způsobem jsou obřady na dvou místech, ve hřbitovní kapli a u hrobu. Třetím způsobem je obřad na jednom místě, buď v domě zesnulého, nebo v kostele či ve smuteční síni. Pokud se pozůstalí rozhodnou pro pohřbení žehem, koná se pouze jeden obřad v obřadní síni nebo v kostele. U katolické církve je na prvním místě pohřbení do země, ale tolerována je i kremace.

5.2 Obřady církve řeckokatolické

Pohřby řeckokatolické církve se podobají pohřbům římskokatolické církve. Jsou však honosnější a řeč se liší podle toho, komu je určena, zda se jedná o ženu, muže, řeholníka nebo kněze a jiné zemřelé. V oblastech, kde se drží tradice, se pohřbení zesnulých žehem, vyskytuje velice výjimečně. Pobožnost za zemřelé se koná buď při

obřadu uložení do hrobu, před nebo po uložení do rakve. Řecko katolické modlitby za zemřelé jsou prosbami za odpuštění hříchu a věří ve vzkříšení a další posmrtnou budoucnost. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

5.3 Obřady církve starokatolické

Tato církev vznikla v 19. století. Pohřeb zemřelých se neliší od římskokatolických, nesouhlasí s jejich obřadem, ale je tolerován a je možné i pohřbení zemřelých žehem. Obřad, kde se pozůstalí loučí se zemřelým, vede duchovní starokatolické církve, biskup nebo kněz. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

5.4 Obřady církve pravoslavné

Pohřby jsou stejné jako u římskokatolické církve, bohoslužby za zemřelého jsou však více slavnostnější. Je součástí pohřbu, součástí je zpěv a koná se třetí, devátý a čtyřicátý den od úmrtí. Bohoslužby za zemřelé jsou v duchu proseb za odpuštění jejich hříchů a přání pokoje jejich duši. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

5.5 Obřady protestantů z Českobratrské církve evangelické

Přesvědčením protestantů, že po smrti již mrtvým nelze pomoci, jsou pohřby v duchu rozloučení se zemřelými bez modliteb k jejich duši. Smuteční obřady jsou vedeny jako kázání v kostele. Můžou být ne jednom, dvou nebo třech místech, a to u domu, v chrámu, anebo hrobu či smuteční síni. (Nešporová 2013)

5.6 Pohřební obřady svědků Jehovových

Pohřbívání zemřelých je podle zvyklostí daného regionu, kde svědci Jehovovi žijí. Pořádají „Vzpomínkovou slavnost“, při které není žádoucí přítomnost zemřelého. Jejich podstatou je utěšit pozůstalé. (Nešporová 2013)

5.7 Pohřební obřady oddaných Krišny

Oddaní Krišny preferují spálení mrtvých těl, a pokud je to možné, převoz a rozptýlení popela do řeky Gangy v Indii. Daleko důležitější je očista umírajících než samotný pohřeb. (Nešporová 2013)

5.8 Islám

Pohřeb se koná v den smrti a bez rakve. Hrob musí být jednoduchý, bez obruby a příkrovu, bez svíček a květin. Každý hrob je možné použít pouze jednou. Hroby směřují k Mekce. Hřbitovem se rozumí místo vzkříšení, a tak je na místě, udržet zde klid. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

5.9 Judaismus

Zemřelí se, podle tradic, pohřbívají nejlépe ještě týž den. Pohřeb je rozdělený na dvě části. V první se zpívá modlitba a rabín pronese smuteční řeč. Ve druhé části u hrobu, kam se spustí rakev se zesnulým a poté se nejbližší modlí v synagoze. Po dvanácti měsících se ke hrobu vztyčí náhrobek. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

5.10 Sekulární pohřební obřady

Sekulární pohřební obřady se konaly před vlastní kremací. Smutečný obřad se konal ve smuteční síni, kde byla vystavena rakev s ostatky zemřelého a proslov měl většinou řečník, který mluvil o životě zemřelého, a ne o smrti. Po vlastní kremaci se uložení (ostatků v urně) zúčastnili pouze nejbližší rodinní příslušníci. Smuteční obřad se zkrátil na půl hodiny, avšak byl důstojný. (Nešporová 2013)

5.11 Občanské pohřební obřady v období komunismu

Počet sekulárních pohřbů se navýšil v padesátých až osmdesátých letech 20. století. Prvorepublikové obřady měli být hlavně funkční a konaly se v obecních domech, v budovách nádraží, hasičské zbrojnici nebo bývalých církevních domech. Poté, koncem šedesátých let se budovaly smuteční síně k pořádání pohřbů. Občanský smuteční obřad se konal dvoufázově ve smuteční síni a poté nad hrobem nebo jednofázově, pouze ve smuteční síni nebo jen nad hrobem. Dvoufázové rozloučení bylo doprovázeno průvodem ze smuteční síně na hřbitov. Jednofázový obřad byl veřejný, skládal se z mluveného projevu, recitace a hudby.

Postupem doby se sekulární pohřby rozšířily a nahradily církevní. Avšak i to, jaké pohřby se konaly, záviselo na krajových zvyklostech. V Praze sekulární pohřby převládaly, ale v Jihočeském a Jihomoravském kraji stále převládaly pohřby církevní. (Nešporová 2013)

5.12 Současná podoba sekulárních pohřebních obřadů

Po sametové revoluci roku 1989 se sekulární pohřby konaly více v Čechách než na Moravě. Samotný pohřeb trval průměrně dvacet minut. Hrály se čtyři skladby, proslov řečníka závisel na přáních rodiny. V posledních letech se oce pořádají soukromá rozloučení s vyloučením veřejnosti. Současná společnost, především v Čechách, stále více preferuje krátké obřady či ustupuje od konání smutečních obřadů vůbec. (Nešporová 2013)

6 Typy pohřebišť

6.1 Veřejná pohřebiště

Veřejná pohřebiště jsou místa určená k uložení ostatků všech zemřelých bez toho, aniž by bylo rozhodující, jaké jsou národnosti, jakého náboženství a jiných znaků. (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014)

6.2 Neveřejná pohřebiště

Mezi neveřejná pohřebiště patří židovské hřbitovy a řádová pohřebiště. Tyto slouží pouze k uložení ostatků zemřelých, kterým jejich víra neumožňuje pohřbít zemřelé na veřejných pohřebištích. Tyto hřbitovy nejsou veřejnosti běžně přístupné. (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014)

6.3 Válečné hroby

Jsou místem, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které se účastnili vojenských operací, při kterých zahynuly. Patří sem např. příslušníci Armády České republiky, československé armády, strážci státních hranic. Dále i oběti při zajetí za válečného stavu a osob, které se zúčastnily za války odboje. Jsou zde pohřbení vojáci, kteří padli v jedné válce. Na padlé vojáky se nedíváme z pohledu, kdo byl náš a kdo nepřítel. Voják, který zaplatil tu nejvyšší daň svým životem, byl hlavně člověk, který měl svojí rodinu a zanechal zde své blízké. O válečné hroby, pomníky a pietní místa pečují především obce, na jejichž území se nachází a jsou většinou jejich vlastnictvím.

Evidenci válečných hrobů, které se nacházejí na jejím správním obvodu, vede obec s rozšířenou působností. Další evidenci vede krajský úřad, který eviduje válečné hroby za celý příslušný kraj. V centrální evidenci Ministerstva obrany jsou zaevidovány všechny válečné hroby, na území České republiky a také českých válečných hrobů, které jsou umístěné v zahraničí. (Stejskal, Šejvl a kol. 2011)

6.4 Hromadné pohřebiště

Hromadný hrob býval do 18. století na každém hřbitově. Byla to vykopaná jáma, do které se házeli zemřelí, a když byla zcela naplněna, byla zaházena a vykopána další. Pokud byla ve středověku epidemie, tento společný hrob byl vykopán stranou, mimo obydlí

místa. A právě z hygienického hlediska se koncem 18. století od těchto pohřebišť upustilo a tento způsob pohřbívání byl zakázán. (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014)

6.5 Lesní hřbitovy

Lesní hřbitovy, nebo také zelené či ekologické hřbitovy, se říká novému způsobu pohřbívání, u nás zatím není rozšířený. Znamená to, že místo náhrobku se do země zasadí strom a vznikají takto památeční lesy. K vysázení se používají regionální druhy. V zahraničí takto vznikají i luční hřbitovy, kde jsou vysázeny místní luční rostliny. U nás se nachází Lesní hřbitov na Zlínsku, kde se pohřbívají ostatky v lese. Není to tedy lesní hřbitov jako v zahraničí, ale hřbitov, kde jsou hroby či kolumbária umístěná v lese. (Kovář, Pečínková, Špatenková a kol 2014)

Další lesní hřbitovy můžeme najít v Novém Jáchymově, Novém Boru a na Malé skále u Turnova. (Kovařík, Frajerová 2013)

6.6 Rozptylová a vsypová loučka

Na konci šedesátých let 20. století vznikla možnost vybudování rozptylových a vsypových louček. Rozptylová loučka je pietní místo, kde se rozptýlí popel zesnulého po trávníku, kdežto vsypová loučka znamená, že se popel vsype do hloubky do země. Do dneška tyto loučky každý hřbitov nemá k dispozici. (Nešporová 2013) Stejskal, Šejvl (2013) uvádí, že vsypové místo se nachází v trávníku, který je ohraničený a je typické, že ohraničení je značeno souřadnicemi tak, aby bylo možné nalézt konkrétní vsypové místo, které je označeno číslem. Některá místa obsahují pouze obsah jedné urny, některá obsahuje popel více uren. Rozptylová loučka je odděleným travnatým prostorem, který je určený k rozptýlení popela lidských ostatků. Po rozptýlení popela je nutné trávník řádně pokropit vodou. U každé rozptylové loučky je umístěná tabulka s upozorněním pro návštěvníky hřbitova, že jde o místo, kde je rozptylová loučka, aby se zabránilo chůzi po tomto trávníku.

6.7 Pomníky a památníky

Nejvíce památníků zůstalo z 2. světové války, válečným obětem, vojákům, vězňům, ale také lidem, umučených a popravených v koncentračních táborech, obětí pochodů smrti,

vypálených obcí, cikánů a židů. Památník najdeme téměř v každé obci. (Kovařík, Frajerová 2013)

Pomníky nám připomínají historickou osobu nebo událost. Stále více se setkáváme s pomníčky u silnic, věnované obětem dopravních nehod. Tento druh pomníčků se výrazně rozšířil koncem 20. století. Můžeme je vidět na místech, kde se stala smrtelná dopravní nehoda. Toto místo bývá označené nejčastěji křížem, ale také náhrobky, hořícími svíčkami a květinami. (Nešporová 2013)

7 Stavební řešení pohřebišť

Mezi sepulkární památky patří veškeré náhrobky, pohřební architektura a vše, co je spojené s pohřebnictvím. Tyto památky jsou nejen křesťanské, ale i židovské, hebrejské, řecké, ruské a muslimské. S náhrobky jsou úzce spojené nápisy, které obsahovali údaje o zemřelém. Staly se identifikací hrobů a památkou na zemřelého. Nápisový formulář obsahoval jméno, původ, věk zemřelého, epitetu, úřady, dedikaci, někdy údaje o zhotovení náhrobku za jeho života a mnoho dalších údajů. Datum úmrtí se nevyskytuje. U křesťanských pohřbů vznikají symboly, jako jsou christogram, holub, výrazy např. *famulus dei, christi, presbyter* a nápisy, které začínají typickou pohřební formulí *Hic iacet in pace...* Stále se neuvádí den pohřbu nebo smrti. Funkčnost sepulkárních památek byla nejen v nezbytném zakrytí místa pohřbu, ale také k samotné reprezentaci zemřelého, jeho sociálního postavení a zbožnosti. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020)

7.1 Katafalk (*Castrum doloris, lat.*)

Rakev se zesnulým byla vystavena na vyvýšeném místě, katafalku. V minulosti se jednalo o katafalk s výzdobou a memoriálními a sepulkárními nápisy, které nebyly na běžných materiálech, ale např. na papíru a proto nejsou dochovány a můžeme je spatřit pouze ve vyobrazeních. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020) Později byl zahalen do černého sukna a zdobily ho vysoké svícny s hořícími voskovicemi. (Otto, 1892. sv. 5, s. 221) V současné době bývá nejčastěji ozdoben smutečními květinami. (Pegas CZ ©2021)

7.2 Epitaf

Jedná se o text, který se vztahuje k zemřelému. Není spojen s hrobem, může být umístěn na zemi nebo na stěně a zároveň plní funkci dekorativní. Často je shodný s podobou náhrobku. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020) Jak uvádí Stejskal, Šejvl 2011, epitafním místem je malý, sklepní prostor v zemi, kde jsou uloženy ostatky zemřelého a nad ním, v určitém sklonu, je destička, opatřená jménem zesnulého, který je pod ní pochovaný. Kolem těchto míst nelze budovat chodníky a jiné hrobové zařízení a vysazovat dřeviny. (Stejskal, Šejvl 2011)

7.3 Kenotaf, Krypta

Jde o symbolický a čestný prázdný hrob nebo náhrobek. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020) Pochází z řeckého slova „Kenotafion“ a znamená upravené, ale prázdné pohřební místo pro toho, jehož tělo nebylo nalezeno nebo zemřel v cizí zemi. Také se jednalo o náhrobek u prázdného hrobu vystavěný na počest občanům rodných obcí a přátelům, i když byli pochovaní jinde. (Otto, 1899. sv. 14, s. 161) Krypta je podzemní nebo polopodzemní prostor, který je určený k opakovanému pohřbívání a bývá umístěna pod kostelem. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020)

7.4 Náhrobek, náhrobník

Jedná se o památku, která je úzce spojená s hrobovým místem a můžeme se s ním setkat převážně v exteriéru. Stojí nad hrobem nebo v jeho těsné blízkosti. Lze jej nazývat náhrobním kamenem. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020) Náhrobník je nejčastější sepulkrální památkou. Vyskytuje se u hrobu a zakrývá hrob. Typickým znakem náhrobníku je jeho velikost. Je přibližně tak veliký, jako byl zemřelý. Náhrobníky dělíme na figurální a znakové a v současné době se většina nachází v sekundárním uložení, aby bylo možné uvolnit hrobová místa a stavebně upravit interiéry. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020)

7.5 Náhrobní deska, destička

Je to malá deska, na které je sepulkrální nápis, často ve funkci epitafu. Destičkou může být označená rakev. Zřídka jí můžeme vidět v dlažbě nad hrobovým místem jako náhrobník nebo jeho součást. Je vyrobena z olova nebo cínu. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020)

7.6 Pohřební prkno

Sloužilo k dočasnému uložení těla zemřelého a bylo vyrobeno ze dřeva. (Roháček, Müller, Chlíbec, Slavík 2020) Byla to jednoduše vyrobená pomůcka, která byla využívána především v Šumavany a na které spočinulo tělo zemřelého do doby, kdy se přendalo do rakve. Na výrobu prkna se používalo dřevo smrkové, jedlové, lipové nebo bukové. Umrličí prkno mělo i další význam. Sloužilo jako vzpomínka na zemřelého. Bylo vyzdobeno obrázky s motivy smrti, dostalo stříšku, vyznačilo se na něm jméno, osobní data, povolání

a bydliště stejně, jako na náhrobku a umístilo se do volné přírody nebo u kapliček. (Mudrová 2013)

7.7 Pohřební štít

Pohřební štít byl nesen v pohřebním průvodu. Byl namalovaný nebo vyřezávaný do dřeva ve tvaru oválu, mohl být i hranatý, se znakem zemřelého ve středu a náhrobním nápisem okolo. Nebyl spojený s hrobem, často se vystavoval v kostele nebo se maloval na zed'. (Roháček, Müller, Chlíbaec, Slavík 2020)

7.8 Sarkofág, tumba

Sarkofág se vyskytoval v době antiky a raném středověku. Jedná se o dutý artefakt, který měl tvar rakve nebo truhly a byly v něm uloženy ostatky zemřelého. Tumba je podobná sarkofágu, ale ostatky zemřelého jsou uloženy v hrobě pod ním. Tumby jsou zdobené a rozměrné. Proto bývaly využívány jako oltáře, ale v krajním případě pro svou velikost i ničeny. Dochovány jsou většinou jen zdobené krycí desky. (Roháček, Müller, Chlíbaec, Slavík 2020)

7.9 Hrobka, hrobové místo, hrob

Hrobka je hrobové místo, které je určeno k opakovanému pohřbívání, je stavebně upravené, může být nejen podzemní, ale i nadzemní. Krycí deska je rozpoznatelná od náhrobníku nápisem *Domus altera familiae*. Stavba může být jednoduchá, ale i velkolepá. (Roháček, Müller, Chlíbaec, Slavík 2020) Stavebně neupravenou jámu, kam se uloží ostatky zemřelého, nazýváme hrobovým místem. (Roháček, Müller, Chlíbaec, Slavík 2020). Hrobem nazýváme místo, kam se pochovávali mrtví. (Otto, 1897 sv. 11, s. 785) Jak uvádí Stejskal, Šejvl (2011) kopání hrobu po staletí náleželo hrobníkovi. Než se hrob začne kopat, je nutné zjistit, zda je možné na vybraném místě pohřbívát zemřelého v rakvi, zda tu nebyl hrob kopaný už v minulosti a pokud ano, zda byl vykopaný dostatečně hluboko, kolik se tam nalézá rakví pod sebou a jestli bude možné nalezené ostatky exhumovat a uložit po straně rakve nebo do zářezu, to je místo na dně hrobu v nohou. Tyto administrativní úkony se provádějí od roku 2001 podle zákona o pohřebnictví.

7.10 Hřbitovní ohradní zdi, schodiště

Umístění hřbitovů jednotlivé slohy neovlivnily. Pouze baroko ovlivnilo výzdobu hřbitovů i ohradních zdí, kdy se zdi opatřovaly plastikami světců a andělů, brány a schodiště byly zdobeny kuželkovým zábradlím a balustrádami. (Michna P., Unger J., Nekuda R. 1997) Nejdůležitějším prvkem je oplocení hřbitova. Oplocení, ať už zděné, kované nebo pletivo je potřeba k ochraně před vandaly, krádežemi, volně pobíhajícími psy a přístupem divoké zvěře. (Stejskal, Šejvl 2011)

7.11 Márnice

Téměř na každém hřbitově se můžeme setkat s márnici. V dřívějších dobách byly márnice místem, kde byl zemřelý uložený v rakvi, do doby jeho pohřbení. V současnosti se velice často setkáváme s tím, že v bývalých márnících je kancelář správce hřbitova, hrobník si zde ukládá náradí, může zde být umístěné i kolumbárium. V těchto případech jsou márnice většinou opravené a nechátrají. (Stejskal, Šejvl 2011)

7.12 Hřbitovní kříže

Rendek, Libenský (2019) uvádí, že k označení hrobu dochází už v 11. století, nejdříve kamennými stélami, později dřevěnými kříži. (*str.* 22) Oproti tomu Bělová, Lang (2013) uvádí, že místo, kde jsou uloženy ostatky zemřelého, bylo označováno kříži až v průběhu 18. století. Nejdříve se začaly se objevovat kříže dřevěné, které nahradily železné vyrobené kovářem. Počátkem 19. století se kříže začaly vyrábět ze slitiny železa a uhlíku, tedy z litiny. Ta se používala i na další doplňky hrobů, na ozdobné plůtky, náhrobky, stély, mříže, pamětní desky. Kříže se také vyráběly z drahého kamene. Po 2. světové válce se začal používat z cementu vyráběný umělý kámen. V současné době se kříže k hrobovým místům dávají jen zřídka, setkáváme se spíše s náhrobkem nebo pamětní deskou.

7.13 Kostnice

Kostnice bývaly v minulosti součástí téměř každého hřbitova. Většinou jsou to jednoduché stavby o čtvercové, šestibokém nebo osmibokém půdorysu se skosenou střechou a stropními průhledy. Kostnice byly nejvíce stavěny a využívány v období baroka. Kosti zemřelých zde byly uloženy podél stěn nebo ve stěnách, ale také ukládány volně na

zemi. Můžeme se setkat také s kostnicemi, které byly vybudované v suterénech kaplí, kam se kosti házely otvorem ve zdi nebo v zemi. V 18. století, bylo vydáno guberniální nařízení, aby byly kosti z kostnic vyndány a zakopány do země. Některé kostnice se přeměnily na márnice, jiné zanikly. (Rendek, Libenský 2019)

7.14 Kaple, kaplička

Kaple je stavba větších rozměrů, která má vnitřní prostor, sedlovou střechu, některé mají zvonici a zvon. Slouží jako modlitebna křesťanům. Svým vzhledem připomíná malý kostel. Kaple stojí na návsi a tam, kde náves není, uprostřed zástavby. V krajině se můžeme s kaplemi setkat na rozcestích, u cest, na kopcích a jiných významných místech. Tyto kaple nemají okna ani vnitřní prostor. Kapličky jsou menší stavby, které jsou většinou zděné, dříve postavené z kamene, můžeme se setkat ale i s dřevěnými. Kapličky mohou být postavené s malým vnitřním prostorem nebo bez vnitřního prostoru se sedlovou střechou a křížem. Kapličky byly stavěny u cest a rozcestí, v blízkosti památných stromů, studánek a jiných zajímavých místech. (Drobné památky ©2021)

7.15 Kostely

S prvními kostely se u nás setkáváme koncem 9. století. Jsou budovány na hradištích, ale poměrně dlouhou dobu jich je málo. U významných kostelů vznikají kapituly, kde se zdržují kněží. Pohřebiště, která se zde nacházejí, jsou svojí rozlohou poměrně velká. Ve druhé polovině 11. století stavba kostelů roste a jsou zakládány nejen panovníky, ale také kupci, velmožnými pány a církvemi. Ve 13. století se začíná se stavbou kostelů i na venkově. Pohřebiště se přesouvají do posvěcené půdy farních hřbitovů a dochází k zažití pohřebních zvyklostí, které přetrvávají s malými změnami až do doby 20. století. (Rendek, Libenský 2019)

8 Krajina spojená se sepulkárními památkami, aleje a cesty

8.1 Krajina

Na našem území lze krajinu pojmenovat krajinou kulturní. Krajina je jedinečná, ale její ráz může být proměnlivý. Charakter krajiny je z pohledu každého člověka variabilní. (Kupka, Vorel 2011) Dle § 12 zákona č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny se uvádí, že krajinný ráz je především přírodní, kulturní a historickou charakteristikou určité části i oblasti v krajině a je chráněný. Zásahy mohou být prováděny především s ohledem na zachování významných krajinných prvků a kulturních dominant krajiny. Krajina se utvářela po staletí a jak Kupka a Vorel (2011) uvádí, je na ní vidět ekonomická a technická úroveň minulé doby. V krajině lze pozorovat historické osídlení. V období baroka byly sázeny stromy do alejí, které spojovaly zámky, kostely a jiné stavby. V různých oblastech nám krajina připomíná svoji minulost při její kolonizaci a kultivaci drobnými památkami, kterými jsou křížky a kapličky. Totožnost krajiny je tvořena historickými a duchovními hodnotami. S daným místem jsou spjaté příběhy nebo historickou událostí.

Drobné kulturní prvky lze rozdělit podle jejich funkce na náboženské, technické a solitérní, terénní a ostatní prvky. Do náboženské skupiny patří drobná sakrální architektura – kříže, boží muka, kapličky a drobné archeologické památky – mohyly aj. Do prvků terénních patří kamenné zidky, hraniční stromy a další památky. Mezi prvky blíže nespécifikované řadíme prvky vzpomínkové, které jsou spojené, mimo jiné se smrtí a místními zvyklostmi. Jak postupuje čas, drobné stavby se stávají historií a mají spíše regionální hodnotu. Kulturní a národní kulturní prvky jsou uvedeny v Ústředním seznamu podle zákona č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči. Hodnotu můžou mít i prvky vzpomínkového rázu. (AOPK ©2021)

V okolí sakrálních staveb, kapliček, křížů nebo božích muk se vyskytují významné osamocené rostoucí stromy. Historicky se solitérní stromy vysazovaly na návsi, v kontextu s významnými událostmi, byly obeznamujícími body, které označovaly hranice pozemků, u cest a na křižovatkách. (Správa národního parku Podyjí ©2012)

8.2 Aleje a cesty

Cesta byla prvním dílem člověka. Propojovala místo obydlí s místem obživy. Poté spojila i místo posvátné. Jedna nebo více řad stromů, které jsou vysázeny ve stejný čas a stejné vzdálenosti od sebe se nazývá alej nebo stromořadí. Aleje se začaly vysazovat podél cest až o několik tisíc let později. Cesty jsou s alejemi stále spojeny pro nás nejdůležitějšími třemi základními místy – obydlí (zámek, sídlo), místem obživy (hospodářství, statky) a posvátnými místy (kostel, kaplička). Aleje byly už od dávné minulosti součástí cest k pietním místům, v době baroka i k místu poutnímu.

Aleje doprovázely i běžné cesty, které vedly ke kapličkám, Božím mukám nebo křížkům na rozcestí. Drobnými stavbami, jako zvoničky, sochy a křížky, byly označeny místa, kde se cesty křížily a byly postaveny mezi dvěma soliterními stromy, aby byly vidět z větší vzdálenosti a nezanikly v okolí krajiny.

Stromy, které byly v alejích a stromořadích vysazovány, byly především regionální. Mezi stromy nižšího vzrůstu, které se používaly, byly stromy ovocné. Mezi typické ovocné stromy vhodné do alejí a stromořadí patří jabloně, hrušně, třešně, slivoně a také jeřáby. Stromy vyššího vzrůstu byly lípy, javory, duby, jírovce a občas se setkáváme s břízami. (Veličkovi 2013)

Cesty na samotném pohřebišti by měly být navrženy tak, aby se daly lehce udržovat a využívat je k přepravě malých nákladních aut, techniky na sečení trávy. Také by měly být odolné vůči rozmarům počasí a v neposlední řadě i estetické. (Stejskal, Šejvl 2011)

9 Hřbitovy – fauna a flora

Hřbitovy nejsou jen místem, kde se pohřbívají zemřelí, ale i místem plným života. Rostou zde značně vysoké staré stromy, divoké květiny, lišejníky, mechy, kapradiny, které jsou potravou a úkrytem rozmanitým druhům zvířat. Vyskytují se zde malí savci, obojživelníci, hmyz, červi a ptáci. (Eco Church South West ©2021)

Hřbitovy můžeme nazvat environmentálními ostrovy, kde se nachází jedinečné série biotopů a části nedotčené zeleně. Mohutné stromy zde nelze tak jednoduše pokácet a tak zůstávají netknuté. Hřbitov se tak stává zelenou oázou, kde nachází útočiště rozmanitá fauna i flóra. (Ekolist ©2021)

Na hřbitovech se můžeme setkat s rozmanitou florou. Z nečetných druhů, které se zde vyskytují, zde můžeme vidět zelenou řasu, kapradiny, břečťan, bohyšky, barvínek, jarní cibuloviny, petrklíče, prvosenky, dále pak chryzantémy, vřesy, rozchodníky či bergénie. Mezi keře, které zde rostou například pěnišníky, ze stromů lípy, platany, buky, jedle a habry. (iReceptář ©2021)

Také fauna je velice rozmanitá. Jako příklad si blíže představíme z řádu brouků, čeled' mrchožroutů. Mezi mrchožrouty patří hrobařici, kterých u nás žije osm druhů. Dalším zástupcem jsou kožojedi, se kterými se můžeme potkat všude tam, kde jsou živočišné zbytky (spižírny, kožešiny, sbírky vycpaných zvířat). Posledními členy, kteří k této čeledi patří, je rušník musejní a mršník mrchožravý. Mrchožrouti se vyskytují na mršinách, menší mrtvolky zahrabují tím, že podkopávají pod nimi půdu a na ně snášejí vajíčka. (Život zvířat ©2021)

Jak dokládá terénní šetření, které bylo provedeno v roce 2017 na hřbitově v obci Mladé Buky, můžeme se zde setkat s mnoha druhy živočichů. Během šetření zde bylo zaznamenáno 28 druhů obratlovců, z toho 8 zvláště chráněných druhů. Žádný zvláště chráněný druh nebyl zjištěn u bezobratlovců. Bylo zaznamenáno 5 druhů netopýrů (hvízdavý, rezavý, velký a rodu *Plecotus*), 17 druhů ptáků. Mezi zaznamenanými druhy ptáků byly brhlík lesní, budníček větší, drozd kvíčala, holub hřivnáč, hrdlička zahradní, kos černý, lejsek černohlavý a šedý (druh zvláště chráněný), pěnice černohlavá a hnědokřídla, pěnkava obecná, sojka obecná, sýkora modřinka a koňadra, strakapoud velký, střízlík obecný, žluna zelená. Z obojživelníků zde byla spatřena ropucha obecná

a z plazů slepýš křehký. Dále zde byli spatřeni ježek západní, myšice, veverka obecná a lasice kolčava. Většina pozorovaných druhů měla vazbu na vzrostlé stromy a dutiny v nich. (Obec Mladé Buky ©2021)

10 Matriky, hřbitovní knihy

10.1 Matriky

Matriky jsou hlavním pramenem poznání životních příběhů našich předků. V roce 1605 bylo rozhodnuto pražskou synodou vedení českých matrik. Následně v roce 1591 olomoucká synoda nařídila vedení matrik v moravských zemích. Podle římského rituálu z 16. června 1614 přibyly k zápisům o křtech a sňatcích také zápisy o úmrtích. Postupně bylo sjednoceno psaní matričních údajů na určené jednotné formuláře a forem zápisu. Matriky zemřelých obsahovaly údaje o dni úmrtí osoby, číslo domu, jméno a příjmení, náboženství, pohlaví, stáří a příčině smrti. Kromě státních matrik se vedly matriky židovské a vojenské. Setkáváme se s matrikami, které jsou archivované a uloženy ve státních oblastních archivech podle místa fary. Živé matriky se nacházejí na matričních obvodech příslušných městských nebo obecních úřadů. (OS Genea ©2021)

10.2 Kremační matriky

Velice významným pramenem při studiu minulosti osob, které byly zpopelněny, jsou kremační matriky. Doplnovaly státní civilní matriční evidenci o informace zpopelněných osob. Byly zde zaznamenány veškeré údaje o zemřelém, včetně podrobných údajů o kremaci a následném uložení. Kremační matriky přispívají k analýzám pohřebního rituálu. Lze zde čerpat údaje o počtu žen a mužů, náboženském vyznání, kolika let se dožili, v jakých sociálních podmínkách žili, jak probíhaly obřady, časy spalování zemřelých a uložení uren nebo jejich vyzvednutí. Kremační matriky stále čekají na své objevení a následné využití. (Krtičková, 2019)

10.3 Hřbitovní knihy

Správce pohřebiště vede hřbitovní knihy, kde jsou poznamenávány údaje podle hrobových míst. Hřbitovní knihy se vedou buď ve formě kartotéky, ve formě vázané knihy nebo v digitální podobě. Hřbitovní knihy by měly být zachovány po celou dobu existence pohřebiště a po jeho zrušení k dispozici ještě následujících 10 let. (MMR ČR, 2015)

11 Právní normy pohřbívání, údržby hrobových míst a jejich ochrana

Při výkonu správy veřejného pohřebiště je nutné se řídit platnými právními předpisy. Zákon č. 25/2001 Sb., o pohřbívání „(dále jen zákon)“ stanoví, jak nakládat s lidskými ostatky a pozůstatky, jaké mají práva a povinnosti pohřební služby, kremací a pohřebišť a jak se provádí balzamace a konzervace lidských ostatků, které je podmíněno zřízením koncesní činnosti. Dále pojednává o neveřejných pohřebištích, které se zřizují k uložení ostatků členů řeholních řádů, náboženských společenství a řeholních řádů, kde jim jejich vnitřní předpisy a obřady neumožňují pohřbení na veřejných pohřebištích. U krematorií je zákonem dáno dodržení ochranného pásma nejméně 100 m. Provozování veřejného pohřebiště se ze zákona ukládá obcím s rozšířenou působností, pokud by to nebylo možné na jejím území, tak po vzájemné dohodě se sousední obcí, která se nachází v jejím správním obvodu. Veřejné pohřebiště se zřizuje na základě územního řízení a ne vždy nutného stavebního povolení. K vybudování se vyjadřují krajské hygienické stanice a vodohospodářský orgán a přikládá se hydrologický průzkum, na jehož základě krajský hygienik stanoví tlecí dobu a další povinné dokumenty. Ochranné pásmo okolo hřbitovů se zřizuje ve vzdálenosti nejméně 100 m. Provozování pohřebiště se řídí „Řádem veřejného pohřebiště“, které schvaluje zastupitelstvo obce a je zveřejněný u příslušného pohřebiště. Řád veřejného pohřebiště musí schválit příslušný krajský úřad a musí obsahovat povinné údaje, které jsou uvedeny v zákoně. Zákon nařizuje provozovateli vést evidenci, která souvisí s provozováním veřejného pohřebiště. V evidenci jsou uvedeny podrobné údaje o osobách, jejichž ostatky jsou na pohřebištích uloženy a o hrobových místech. Zákon upravuje požadavky, které musí splňovat hroby. Hloubka hrobu musí být minimálně 150 cm, u zemřelých dětí do 12 let 120 cm, dno musí být nejméně 50 cm od hladiny spodní vody. Mezi jednotlivými hroby musí být dodržena vzdálenost nejméně 30 cm a nad rakví uloženou do hrobu musí být zemina ve výši minimálně 120 cm. Ostatky, které nejsou zpopelněné, mají dobu uložení nejméně 10 let. Dále se zákon zabývá zákazem pohřbívání, pokud by mohlo dojít k ohrožení veřejného zdraví nebo vodního hospodářství. Pohřebiště může být zrušené pouze na základě rozhodnutí příslušného krajského úřadu a to jen ve veřejném zájmu. Co se týká užívání hrobového místa, je v zákoně uvedeno, jakou podobu má mít nájemní smlouva mezi provozovatelem a nájemcem. V neposlední řadě je zákonem pojmenováno, co je přestupkem při nakládání s lidskými ostatky a porušení povinností

provozovatele pohřebiště a sankce. Porušení povinností krematoria a osob, které se zabývají balzamací a konzervací se řídí zvláštním předpisem podle zákona č. 455/1991 Sb. O živnostenském podnikání. Ve změně zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy je uvedeno, za jakých podmínek může mít krematorium a veřejné pohřebiště reklamu. Dále je zde uvedeno, že v souvislosti s umíráním není reklama přípustná. Podle zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, se ke zřizování hrobů, hrobek, náhrobků a hrobového zařízení nevyžaduje povolení nebo ohlášení. Zákon 122/2004 Sb., o válečných hrobech uvádí, že doba užívacího práva u válečných hrobů, není omezená a je bezplatné. Veškeré nakládání s válečnými hroby přísluší Ministerstvu obrany ČR.

Provozovatel nebo správce zajišťuje údržbu hřbitova a řídí se zveřejněným provozním řádem. Udržuje zeleň sekáním trávy, provádí řez stromů a stříhá keře, likviduje odpad, udržuje cesty po celé roční období, vybírá poplatky za hrobová místa a vede evidenci hrobových míst ve hřbitovní matrice. Zřizuje a připravuje nová hrobová místa, podílí se na opravách hrobového zařízení. Dále zajišťuje, aby při otevírání hrobů, hrobek a uren, manipulovala pouze oprávněná osoba, která je rozhodnutím obce uvedena v platném řádu veřejného pohřebiště. Provozovatel zajišťuje otevírání a zavírání hřbitova podle uvedené návštěvní doby v řádu veřejného pohřebiště, a to především kvůli bezpečnosti návštěvníků.

Návštěvníci hřbitova jsou povinni dodržovat řád veřejného pohřebiště. Odpad ukládat na stanovená místa, řádně se starat o hrobová místa, které mají v nájmu, starat se o estetiku pohřebiště, především odstraňováním plevele, uschlých květin a vyhořelých svíček.

Nezbytnou součástí nájmu prací a služeb, které poskytuje veřejné pohřebiště, je ceník poskytovaných služeb, ve kterém jsou stanoveny ceny nájmu hrobového místa, které se řídí každoročně aktualizovaným Cenovým věstníkem MF. Ceník obsahuje povinné údaje ze zákona a je vyvěšen u řádu veřejného pohřebiště.

Protože i při provozu hřbitova vzniká odpad, je důležité ho správně zlikvidovat. Postup při nakládání s odpady definuje zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech. Nejčastějším odpadem je biologický materiál, který vzniká při údržbě hřbitova. Patří sem tráva ze sečení, větve ze stříhání keřů a stromů, také z listí především v podzimních měsících a zpracovává se nejčastěji v kompostárnách. Dalším odpadem je komunální odpad, který vyprodukuje nájemci hrobových míst a návštěvníci hřbitovů. Tento odpad je odvážen smluvním partnerem, který je oprávněn nakládat s odpady. Dalším odpadem jsou zbytky

kamenů z kamenických prací, které vznikají při opravách, rekonstrukcích nebo nové výstavbě hrobových zařízení. Firmy, kterým tento odpad při práci vznikne, ho likvidují na své vlastní náklady. Posledním odpadem, který na hřbitově vzniká, je nebezpečný odpad, který vzniká při kopání hrobů, čištění hrobek a dalších činnostech. Tento odpad likviduje firma, která má oprávnění nakládat s nebezpečným odpadem a se kterou má provozovatel uzavřenou smlouvu. Na každém pohřebišti jsou umístěny kontejnery na tříděný odpad. (Stejskal, Šejvl 2011)

12 Dotační tituly

Na revitalizaci hřbitovů, zeleně na hřbitovech a obnovu historicky cenných funerálních nebo sakrálních památek se každoročně vyhlašují dotační tituly.

Jedním z dotačních titulů je „Údržba a obnova kulturních a venkovských prvků“.

Zde lze získat finanční prostředky například na:

- Rekonstrukce sakrálních staveb
- Revitalizace parků, zahrad, alejí stromů
- Výsadba doprovodné zeleně
- Péče o válečné hroby a pietní místa

Dotaci vyhlašuje Ministerstvo zemědělství a lze ji využít na údržbu a obnovu stávajících památných staveb a objektů, které mají kulturní a historickou hodnotu.

Mezi objekty, na které může obec získat finanční podporu, jsou kaple, kapličky, zvoničky, boží muka, smírčí a jiné kříže, exteriérové sochy a sousoší, hřbitovy a hřbitovní zdi. Objekt dotace musí být přístupný veřejnosti a nesmí sloužit podnikatelské činnosti. Do projektu lze zahrnout i úpravu zeleně, která je ve vzdálenosti 3 metrů od opravovaného objektu a výdaje na tuto úpravu mohou dosáhnout max. 10 % z celkových výdajů z projektu. Celkem lze získat až 70 % finančních prostředků, maximálně však do výše 300 000 Kč.

Dále lze získat dotaci na udržování válečných hrobů a pietních míst v důstojném stavu, přemísťování, rušení stávajících válečných hrobů, výstavbu nových válečných hrobů a zachování památky vojáků a dalších osob, které zahynuly v v boji nebo důsledku aktivní účasti ve válečném konfliktu. Lze získat až 80 % z celkových výdajů finančních prostředků, minimální výše finanční podpory činí 50 000 Kč. (Národní dotace ©2021)

Další dotací, kterou lze získat na opravu malých technických a kulturních staveb je „Program na podporu ochrany životního prostředí a environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty“, který vyhlašuje Karlovarský kraj. Zde je dotace poskytována například na zřízení a opravy malých technických a kulturních staveb v krajině, které umocňují její ráz. Obce mohou obdržet finanční prostředky až do výše 100 000 Kč.

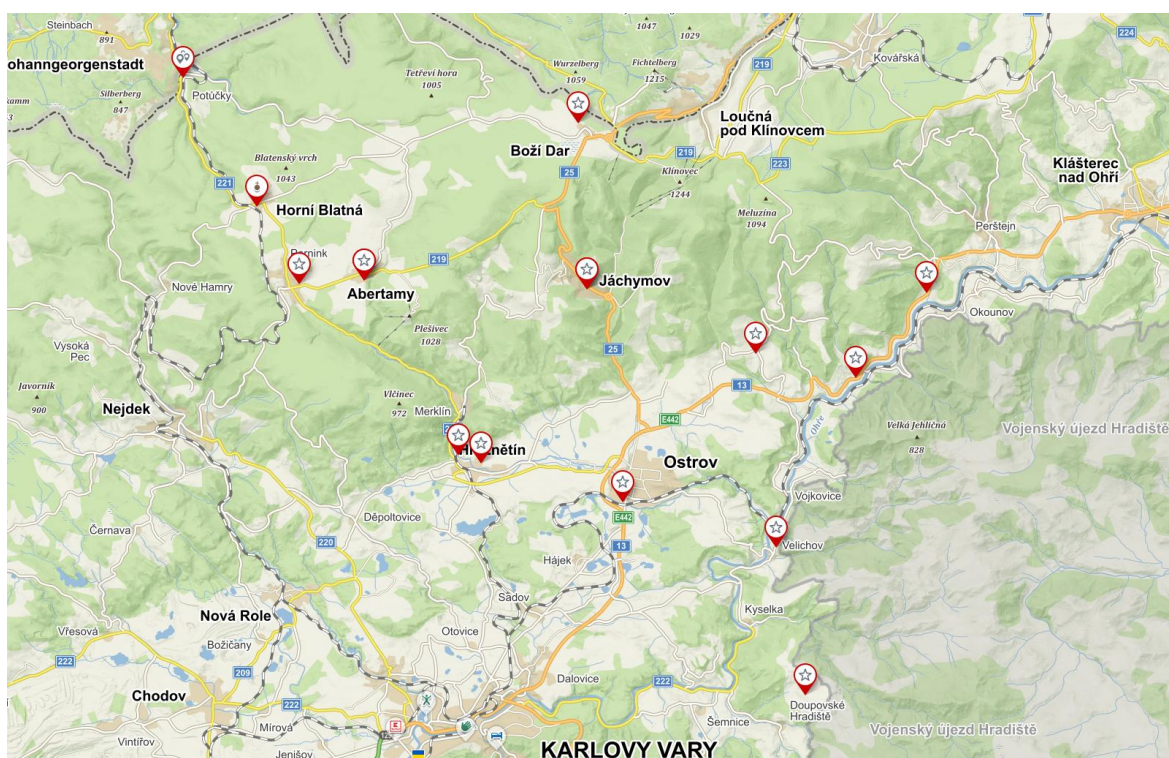
U dotace „Program na podporu přípravy projektů opravy a využití kulturních památek a památkově hodnotných objektů“, kterou vyhlašuje Karlovarský kraj, lze obdržet finanční prostředky až do výše 500 000 Kč, na podporu přípravy projektů záchrany, opravy a využití kulturních památek a památkově hodnotných objektů na území Karlovarského kraje. (Institut pro památky a kulturu, o. p. s. ©2022)

13 Terénní šetření – vybrané hřbitovy na území ORP Ostrov

Zájmové území, kde bylo provedeno terénní šetření, leží v Karlovarském kraji.

Tato oblast se rozkládá v severní části kraje a sousedí na severu se státní hranicí s Německem, na jihu, východě a západě se správními oblastmi Karlovy Vary. Území správního obvodu Ostrov se nachází převážně v horském a podhorském terénu. Zdejší klimatické podmínky i půdy nejsou vhodné pro rozvoj zemědělství,

Bylo vybráno 14 hřbitovů, které reprezentují různé způsoby využití a založení pietního místa.

Obr. 1: vyznačené hřbitovy v ORP Ostrov (MAPY ©2022)

13.1 Hřbitov Abertamy

Obr 2: Historická mapa Abertham (Ventus maps ©2022)

Ve středu městečka Abertamy (německy Abertham) byl v roce 1534 postaven kostel Čtrnácti sv. pomocníků. Původně raně renesanční kostel byl v letech 1735 až 1738 barokně přestavěn. Po nuceném odsunu Němců po 2. světové válce kostel chátral. V devadesátých letech až do roku 2003 byl kostel, za finančního přispění německých rodáků, zrekonstruován. (Památky a příroda Karlovarska ©2022) Výměra Abertamského hřbitova je 5 485 m². (Historické hřbitovy ©2022)

Obr. 3: Hřbitov Abertamy (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov se nachází na okraji obce, je obehnaný cihlovou zdí. Jsou zde pochováni převážně Němci, kteří zde žili do nuceného odsunu. Na místním hřbitově je umístěn Pomník Obětem násilí 1945. Na náhrobku Johanna Jordana je umístěn kenotaf svobodníka Arnolda Jordana, padlého za 2. světové války v Rusku. V rohu hřbitova je

umístěno kolumbárium, které je ohraničeno několika vzrostlými tujemi. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde nenajdeme téměř žádné druhy stromů a keřů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Přesto zde můžeme spatřit drobné zpěvné ptactvo, brouky, hmyz a motýli. Hřbitov je otevřený okolní krajině, je udržovaný s krásným výhledem do krušnohorské krajiny.

Obr. 4: hřbitov Abertamy (foto autor)

Obr. 5: porost na hřbitově (foto autor)

13.2 Hřbitov Boč

Obr. 6: historická mapa Wotsch (Ventus maps ©2022)

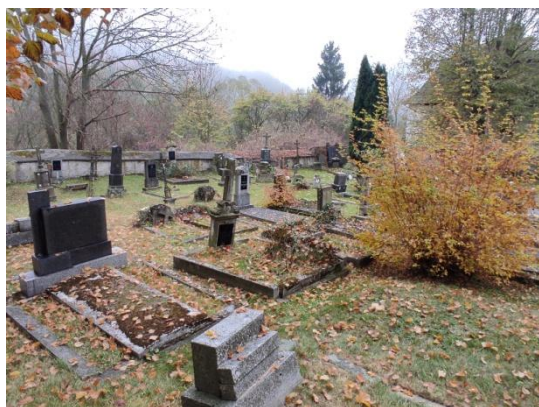
Na vyvýšeném místě obce Boč (německy Wotsch) stával ve druhé polovině 13. století kostel sv. Václava a sv. Mikuláše. Okolí kostela bylo již tehdy pravděpodobně obklopeno hřbitovem. V letech 1691 a 1789 byl kostel přestavován a nakonec zbourán a v roce 1785 byl nový kostel v pseudorománském slohu vystavěn. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Obr. 7: Hřbitov Boč (foto autor, pořízeno z dronu)

Místní hřbitov leží ve stráni nad obcí a zároveň na kraji. Jeho rozloha je 1 233 m². Na hřbitově je 129 hrobových míst a 30 okének v kolumbáriích. Tlečí doba uložení ostatků je na zdejších hřbitově 17 let a je určena odborným hydrogeologickým průzkumem odborné firmy. Na zdi márnice je umístěná pamětní deska Obětem 1. Světové války. O historii hřbitova není mnoho známo, neboť se nedochovaly téměř žádné historické

prameny. Je obklopen vzrostlými stromy, kterými jsou smrk, lípa a tůje a z keřů buxusy, zeleň na hřbitově je udržovaná. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů a keřů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Můžeme zde spatřit drobné zpěvné ptactvo, brouky a hmyz. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá přirozeně do okolní krajiny.

Obr. 8: Podzimní hřbitov (foto autor)

Obr. 9: Urnový háj (foto autor)

Obr. 10: Stromy u kostela (foto autor)

Obr. 11: Zarostlý hrob (foto autor)

13.3 Hřbitov Boží Dar

Obr. 12: historická mapa Gottesgab (Ventus maps ©2022)

Boží Dar (německy Gottesgab) je třetím nejmenším městem v České republice a nejvýše položeným městem (1 028 m n. m.). Hřbitov leží na severním okraji městečka a jeho rozloha je 3 514 m². (Historické hřbitovy ©2022) Poutním místem zdejšího hřbitova je hrob německého rodáka Božího Daru, lidového písničkáře Antona Günthera, který zde žil v letech 1879 až 1937. (Boží Dar byty ©2022) Kostel sv. Anny neleží u hřbitova, ale u centra Božího Daru. Byl vybudovaný v roce 1771, na místě původního vyhořelého dřevěného kostela. Přesto, že byl koncem 60. let uzavřen kvůli havarijnímu stavu, byl v roce 1990 zrekonstruován. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Obr. 13: Hřbitov Boží Dar (foto autor, pořízeno z dronu)

Místní hřbitov je ohraničený kamennou zdí a litinovou bránou. V současné době prochází hřbitov rozsáhlou rekonstrukcí, zejména opravy obvodní zdi, na kterou obec,

v roce 2021, čerpala dotaci vyhlášenou Karlovarským krajem, z Programu obnovy venkova. Na generální rekonstrukci hřbitova neměla obec nikdy dostatek financí a tak hřbitov prochází dílčími etapami rekonstrukce postupně od roku 1990 až do dnešní doby. V budově u jihozápadní zdi bývala márnice, dnes se zde přes zimu ukládá hřbitovní mobiliář, jako jsou lavičky a také nářadí. Na hřbitově jsou převážně německé hroby původních obyvatel. Nachází se zde hrob obětí pochodu smrti z dubna roku 1945, bez bližšího určení obětí. Hřbitov je udržovaný, zatravněný, nachází se zde pouze několik vzrostlých stromů, kterými je javor, jedle, tůje, borovice kleče a keře a když porovnáme hřbitov s okolní zelení z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti, najdeme zde některé druhy stromů společné jako v okolní krajině. Hřbitov je otevřený krajině a je zde krásný výhled na lesy a louky krušnohorské krajiny.

Obr. 14: Hrobka obklopená stromy (foto autor)

Obr. 15: borovice kleč (foto autor)

Obr. 16: Tůje (foto autor)

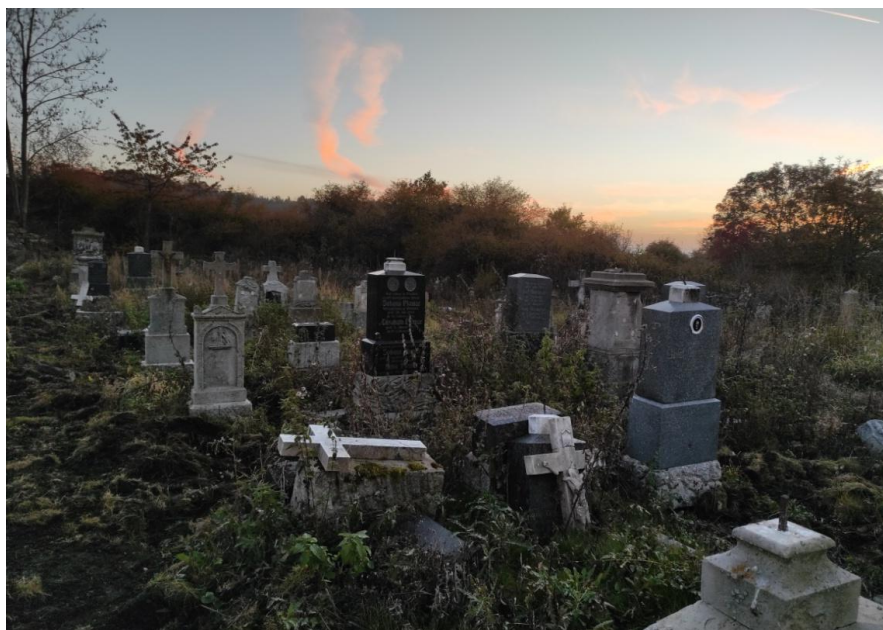
Obr. 17: Vzrostlé stromy (foto autor)

13.4 Hřbitov Doupovské Hradiště

Obr. 18: historická mapa Zwetbau (Ventus maps ©2022)

Obec Svatobor (německy Zwetbau), kde se hřbitov nachází, je téměř zaniklou vesnicí, která byla od roku 1953 do roku 2015 součástí vojenského újezdu Hradiště. V roce 1358 zde byl založen farní kostel Nanebevzetí Panny Marie a zároveň zde byla vybudována fara a také hřbitov. (Historické hřbitovy ©2022) Když kapacita původního hřbitova u kostela, nazvaný „Boží pole“ přestala stačit, byl v roce 1892 vybudovaný nový hřbitov na návrší při cestě do Staré vsi. Po odsunu Němců byl hřbitov opuštěn a po začlenění obce do vojenského újezdu ponechán svému osudu, v oblasti, kam byl vstup zakázán. Po roce 2015, kdy bylo území zpřístupněno alespoň částečně, vandalové náhrobky zničili. V roce 2016 Spolek pro dokumentaci a obnovu památek Karlovarska zahájil ve spolupráci s obcí záchranné práce na revitalizaci hřbitova. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Obr. 19: Hřbitov Doupovské Hradiště (foto autor)

Ke hřbitovu se dostaneme cestou do kopce kolem zchátralého kostela, lemovanou vysokými stromy. Kolem hřbitova je v některých částech patrná původní kamenná zídka. Přesto, že se zde začalo s revitalizací, je hřbitov stále v neutěšeném stavu. Vzhledem k otevřenosti hřbitova s okolím, je zde patrné, že zvýšená biodiverzita má i pozitivní vazbu na životní prostředí.

13.5 Hřbitov Horní Blatná

Obr. 20: historická mapa Platten (Ventus maps ©2022)

V roce 1493 byl na náměstí uprostřed města Horní Blatná (německy Platten) vybudovaný původní pozdně gotický kostel svatého Vavřince. V důsledku poddolování štolou svatého Ducha se v roce 1542 kostel propadl. Výstavba nového kostela svatého Vavřince byla dokončena v roce 1564. V průběhu let 1605 – 1607 byla ke kostelu přistavěna věž. Kostel, původně evangelický, byl v roce 1686 převěcen na katolický, v roce 1700 byl pro kostel odlitý zvon a v roce 1754 barokně přestavěn. Rozsáhlou rekonstrukcí prošel v letech 1993 až 1997. (Památky a příroda Karlovarska ©2022) Hřbitov u zdejšího kostela byl založen v roce 1543. V roce 1538 je založena křestní matrika, která je po Jáchymovu druhou nejstarší v Čechách a od roku 1541 je vedena úmrtní matrika. (Archiv města Horní Blatná)

Obr. 21: Hřbitov Horní Blatná (foto autor, pořízeno z dronu)

Místní hřbitov se nachází uprostřed obce, má rozlohu 3 722 m² a je obehnaný kamennou zdí. Je zde 550 hrobových míst a v současné době jich je obsazeno 499. Na vyvýšené ploše stávalo původně kolumbárium, které bylo původní. Protože bylo přibližně z 90 procent poškozené, při opravě hřbitovní zdi muselo být odstraněno. Můžeme zde vidět jak staré německé hroby, které se nacházejí u nejdelší zdi, kdy jsou některé zarostlé náletovými dřevinami např. javorů, tak i novodobé kolumbárium a nové hroby, o které je vzorně pečováno. Co se týká národností pochovaných, převažují Němci. Mezi významnější hroby, které zde najdeme, jsou hrob Obětí pochodu smrti, hrob čestného občana majora Josefa Fischera, kenotaf Williho Rauschra (1942 - padl ve válce), Williho Eschky (1942 - padl ve válce), Wiliho a Lea Schmiedlovi (1915 – Willi S. padl v bitvě u Lupartova; 1916 – Leo S. nezvěstný z ruského zajetí 1. světové války) a dalších. Hřbitov je udržovaný, jsou zde vzrostlé stromy, jako je vrba, javor, jasan, smrky, magnolie a tuje a z keřů buxus. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Je to i místo, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny.

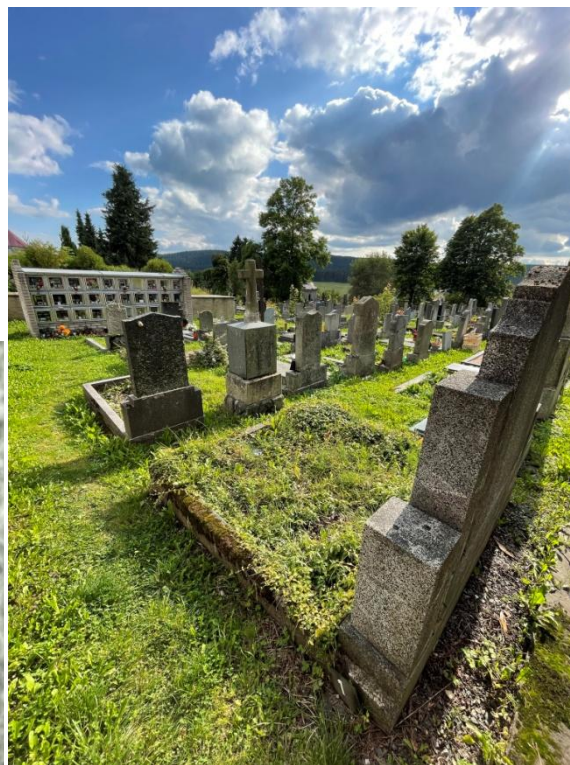
Obr. 22: zarostlé hroby (foto autor)

Obr. 23: Urnový háj (foto autor)

Obr. 24: Pavouk na zdi kostela (foto autor)

Obr. 25: Pohled na stromy na hřbitově (foto autor)

Obr. 26: náletové dřeviny u neudržovaných hrobů (foto autor)

Obr. 27: Vzrostlé náletové dřeviny (foto autor)

13.6 Hřbitov Hroznětín

Obr. 28: historická mapa Lichtenstadt (Ventus maps ©2022)

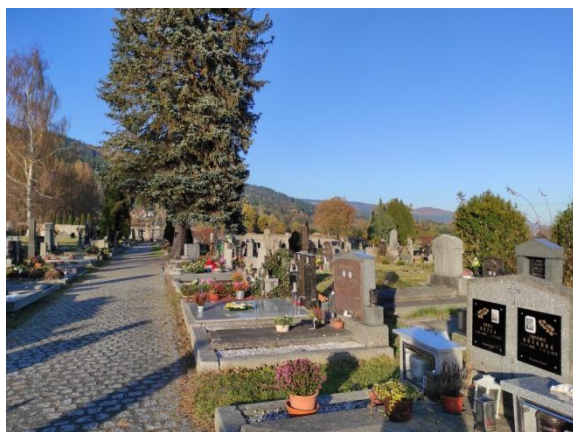
Uprostřed obce Hroznětín (německy Lichtenstadt) byl postaven počátkem 13. století původní středověký farní děkanský kostel sv. Petra a Pavla v románském slohu. V roce 1678 byla opětovně vystavěna nová barokní osmiboká zvonová věž, která se z větší části roku 1643 zřítla. Starý kostel byl rozšířen do dnešní podoby v letech 1732 – 1734. V roce 1873 po požáru byl kostel obnoven. Za přispění finančních prostředků z Karlovarského kraje proběhla v roce 2009 rekonstrukce fasády věže a klempířských prvků. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Obr. 29: Hřbitov Hroznětín (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov má rozlohu 5720 m². Na hřbitově prošel v roce 2014 obnovou urnový háj a vsypová loučka na místě, kde v minulosti býval dětský hřbitov. V urnovém háji je 120 okének pro uložení uren a na hřbitově je přibližně 700 hrobových míst. Tlecí doba uložení

ostatků je na zdejším hřbitově 22 let a je určena odborným hydrogeologickým průzkumem odborné firmy. V souběhu opravy a vzniku urnového háje byla opravena fasáda bývalé márnice. V roce 2018 byla zhotovena hlavní cesta na hřbitově, která má tvar kříže. Na zhotovení cesty obec využila dotaci. Mezi významnější hroby umístěné na hřbitově je hrob Ferdinanda Reinwartha (1904 – zemřel ve věku 69 let, je zde zachovaná fotografie v uniformě), dále hrob významné hroznětínské rodiny Leitnerů a také zde byl vybudován hrob „Smíření“, který se nachází v levé části hřbitovní zdi uprostřed. Postupně se obec snaží získat finanční prostředky na záchranu starých hrobů a bývalé kapličky, která se nachází v levé části u hřbitovní zdi. Hřbitov je udržovaný, najdeme zde vzrostlé stromy, kterými jsou smrky, stříbrný smrk, tis, tůje a bříza. Dále zde rostou buxusy, několik druhů břečťanu, bergenie, ve stinných vlhkých místech roste mech a v současné době vyrašily sněženky. V korunách stromů můžeme spatřit drobné ptactvo, u hrobových mít je několik mravenišť a krtinců. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Je to i místo, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny.

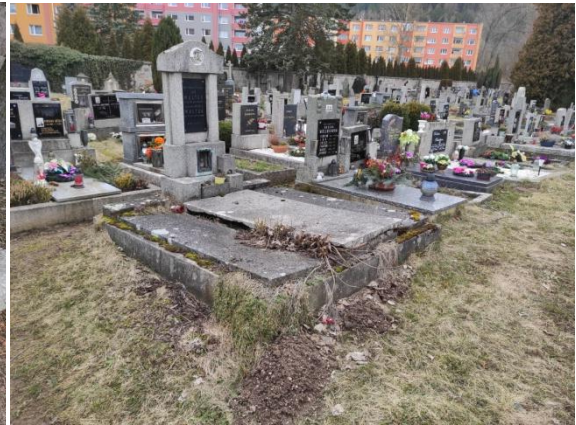
Obr. 30: Hřbitov Hroznětín (foto autor)

Obr. 31: Urnový háj, vsypová loučka (foto autor)

Obr. 32: Mravenišťe (foto autor)

Obr. 33: Krtince (foto autor)

Obr. 34: Mravenci (foto autor)

Obr. 35: Bergenie a břechťan (foto autor)

13.7 Hřbitov Hroznětín – židovský hřbitov

Obr. 36: historická mapa Lichtenstadt (Ventus maps ©2022)

V lese nad městem Hroznětín (německy Lichtenstadt) se nachází židovský hřbitov. Hřbitov byl založen před rokem 1618 a je jedním z nejstarších hřbitovů v Čechách. Nikdo už dnes neví, zda se jedná o hřbitov v tehdejší době založený na novém místě nebo šlo o rozšíření již stávajícího hřbitova. Poté, co bylo v roce 1938 území zabráno německými přistěhovalci a přiřadilo se k Sudetům, ale také v dobách socialismu, zde bylo mnoho náhrobků zničeno. Barokní brána, která přežila 2. světovou válku, byla v socialistické sféře poničena. V současné době je brána součástí kamenné zídky okolo hřbitova. Nachází se zde na tři sta náhrobků. Pravá dolní část kamenné zídky je souběžná s říčkou Bystřicí. Současný neutěšený stav tohoto židovského hřbitova je odrazem historických událostí 20. století. (Krušné hory©2022) Je doložené, že židovská obec zde vznikla již v roce 1499. Náhrobky, které se zde můžeme vidět, pochází z let 1640 až 1660, tudíž se jedná o jeden ze tří nejstarších židovských hřbitovů v Evropě. Dochovalo se zde 300 až 350 náhrobků. Protože je hřbitov umístěný v prudkém svahu je zřejmé, jaké postavení Židé v tehdejší společnosti měli. (Rozhlas Karlovy Vary©2022) Hřbitov je chráněnou kulturní památkou a je vlastnictvím židovské obce v Karlových Varech. (Historické hřbitovy©2022)

Obr. 37: Židovský hřbitov Hroznětín (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov má rozlohu 4 313 m², je obehnaný kamennou zdí. Když vstoupíme branou na hřbitov, ocitneme se v nejstarší části hřbitova, kde se nachází v levé části pouze několik náhrobků. Většina žulových náhrobních kamenů je v pravé zadní části hřbitova, kde jsou vzrostlé stromy a velmi svažité pozemek. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v jeho přilehlém okolí lesa. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny a má pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov není volně přístupný veřejnosti.

Obr. 38: pohled na vstupní bránu (foto autor)

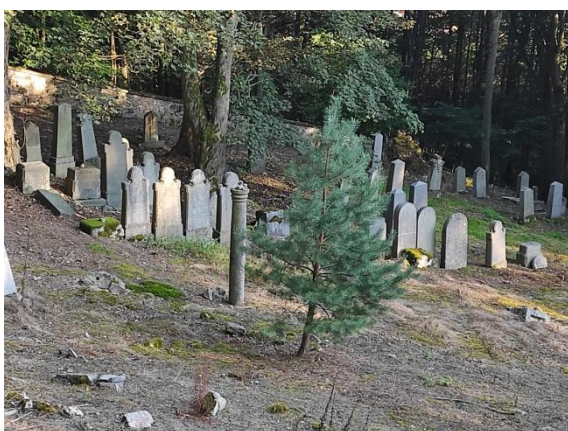
Obr. 39: pavouci na hřbitovní zdi (foto autor)

Obr. 40: Říčka pod hřbitovem (foto autor)

Obr. 41: Židovský hřbitov (foto autor)

Obr. 42: Borovička (foto autor)

Obr. 43: Pohled ze hřbitovní zdi (foto autor)

13.8 Hřbitov Jáchymov

Obr. 44: historická mapa Sankt Joachimsthal (Ventus maps ©2022)

Nad jáchymovským hřbitovem na jihozápadním svahu ve středu města Jáchymov (německy Sankt Joachimsthal) se nachází původně farní raně renesanční hrázděný kostel Všech svatých. Kostel byl vystavěn v letech 1516 – 1520. Kostel se pozdější době stal špitálním a hřbitovním. V roce 1993 prošel celkovou rekonstrukcí a je nejstarší stavební památkou města Jáchymov. V roce 1530 byla ke kostelu přistavěna budova špitálu a současně založený nový hřbitov, který se několikrát v pozdější době, rozšiřoval. V kostele byli v 16. století pohřbeni významní úředníci, horníci a mincmistři. V roce 1780 byl zchátralý kostel opraven za příspěví finančních prostředků utržených za prodej železných náhrobních desek, které byly nejdřív okopírovány a vyřezány do dřeva. V 18. století byla opravena budova špitálu. Po vysídlení německého obyvatelstva po roce 1945 začal kostel opět chátrat, načež byl kostel v roce 1956 převeden z majetku církve do vlastnictví města Jáchymov. Poté byla v roce 1958 stržena zchátralá budova špitálu a na jejím místě vznikl urnový háj s pietním místem. Následně v šedesátých letech bylo, za využití zbytku obvodové zdi špitálu, použito kamení k výstavbě terasy pro rozptylovou loučku. V lednu 1964 byl kostel zapsán do státního seznamu kulturních památek. V letech 1992 – 1993 byl kostel zrekonstruován a slavnostně vysvěcen. V kostele jsou umístěny renesanční epitafy a kamenné náhrobky. Můžeme zde spatřit epitafy Pavla Beera, majitele dolů a jeho nejbližších, mincmistra Ruprechta Pullachera, dětí mincmistra Centuria Lengenfeldera, Zuzany Schedlichovy, a Jakuba Schedlicha. Dále jsou zde umístěny náhrobky např. mincmistra Paula Hofmana, Dr. Baltazara Kleina, mincmistra Jiřího Kadnera z Greifenecku. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Jáchymovský hřbitov prošel ve své historii několika zásadními změnami. Původně luteránský hřbitov a jeho náhrobky byly zničeny při rekatolizaci a dochovalo se pouze

minimum historických hrobů. Část hřbitova, která byla založena na přelomu devatenáctého a dvacátého století, evangelický a dětský hřbitov, je v současné době v nejhorším stavu. Několik stromů původní kaštanové aleje se vyvrátilo a poškodilo stávající hroby. Na druhou stranu bylo zjištěno, že ohradní zeď byla vybudována z původních náhrobků. V této části hřbitova můžeme vidět hrob politických vězňů komunistických táborů. Hrob obětí 2. světové války patří mezi nejvýznamnější. (Jáchymov – brána Krušných hor ©2022) Mezi další významné hroby, které se na jáchymovském hřbitově dochovaly, stojí za zmínku hrob Karla Victora rytíře von Hansgirga (1823 – 1827, básník a okresní hejtman), Gregora Lindnera (1831 – 1917, papežský tajný komoří, kněz, děkan, kronikář města), Ottokara Hollyho (1875 – 1933, malíř), Maxe Sauersteina (1901 – 1947, majitele rukavičkářny). Tyto hroby jsou umístěny v obou částech hřbitova, většina se nachází ve starší části. Dále jsou zde umístěny kenotafy padlých vojáků za 1. a 2. světové války. (Jáchymov – brána Krušných hor ©2022)

Obr. 45: Hřbitov Jáchymov (foto autor, pořízeno z dronu)

Jáchymovský hřbitov se rozkládá na ploše 9 127 m². Nachází se ve středu města na levém svahu. Jsou zde propojené dva hřbitovy, na které se dostaneme z městské části, buď po schodech, nebo po staré silnici. V první části je hřbitov udržovaný a v zadní části, kam se dostaneme litinovou branou, je hřbitov neudržovaný, zarostlý, s polorozpadlými náhrobky a poničenými hroby. Udržovaný hřbitov je obehnan zdí, druhá část neudržovaného hřbitova je ohraničena rozpadlými, ale i v některých částech zachovalými

kamennými zdmi a zarostlými svahy. Nad hřbitovem, vedle kostela je urnový háj. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v jeho přilehlém okolí. Jsou zde různé druhy tují, zeravů, smrky, modřín, listnaté stromy a keře. Při procházení hřbitovem můžeme spatřit v korunách stromů různé druhy ptactva a na květinách rozličný hmyz. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny a má pozitivní vazbu na zvýšenou biodiverzitu i na životní prostředí. Je odsud krásný výhled do údolí části města, obklopeného smíšenými lesy.

Obr. 46: Pohled od hřbitovní zdi (foto autor)

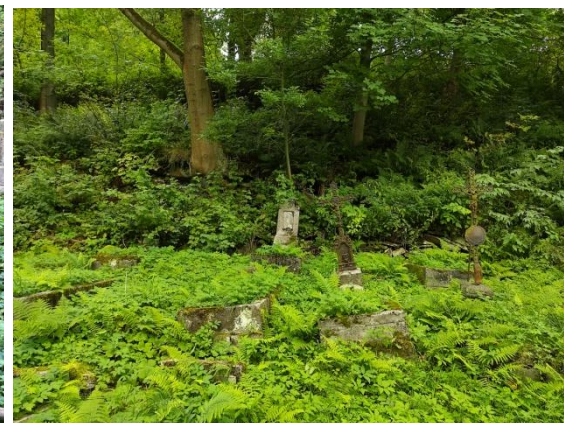
Obr. 47: Tvarovaná túje (foto autor)

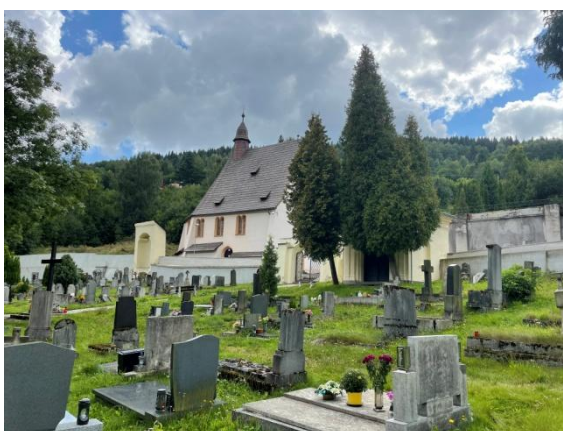
Obr. 48: Čmelák na květině na hrobě (foto autor)

Obr. 49: Housenka na náhrobní desce (foto autor)

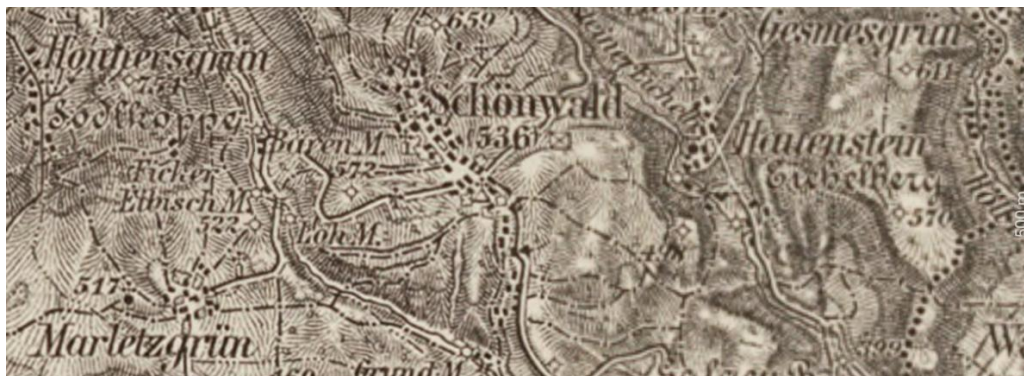
Obr. 50: Neudržovaná část hřbitova (foto autor) Obr. 51: Neudržovaná část hřbitova (foto autor)

Obr. 52: Pohled na kostel (foto autor)

Obr. 53: Smrčky u neudržovaného hrobu (foto autor)

13.9 Hřbitov Krásný Les

Obr. 54: historická mapa Schönwald (Ventus maps ©2022)

V první polovině 14 století byl uprostřed obce Krásný Les (německy Schönwald) postaven původně farní gotický kostel sv. Petra a Pavla. V polovině 16. století značná část obce spolu s kostelem vyhořela. Na konci 17. století byl kostel v ranně barokním slohu na stejném místě postaven znovu. Značně zchátralou věž nahradila nová hranolová věž v letech 1794 – 1795. Další oprava kostela je zaznamenána na počátek 19. století, kdy bylo doplněno i vnitřní vybavení a nové varhany. Bohužel 23. června 1982 kostel zcela vyhořel a z kostela zůstalo pouze obvodové zdivo. Pozůstatky kostela byly zakonzervovány a zastřešený byl pouze bývalý presbytář. Ostatní prostory zůstaly nezastřešené a byly proměněny na zahradu s křížovou cestou. V roce 1987 byl kostel vysvěcen. Kolem kostela se rozkládal dnes již zrušený původní hřbitov. Celý prostor včetně nynějšího hřbitova je obklopený vysokou ohradní zdí. V jižní části hřbitova je umístěna kostnice čtvercového půdorysu. (Rendek, Libenský 2019)

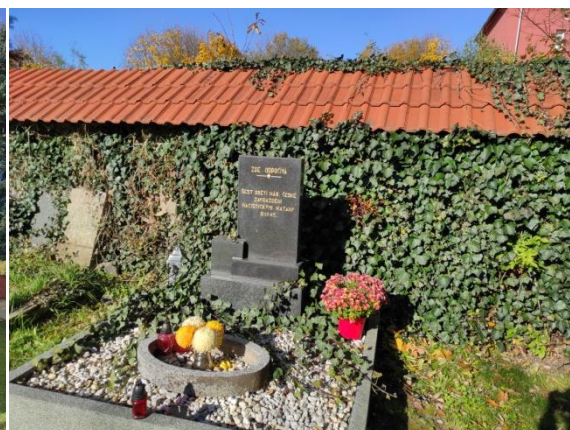

Obr. 55: Hřbitov Krásný Les (foto autor, pořízeno z dronu)

Novější hřbitov se nalézá ve středu obce. Je obklopený zdí z lomového kamene s taškovou stříškou. Součástí hřbitovní zdi je stěna kostnice, která je umístěná v levé části hřbitova. U pravé části hřbitovní zdi jsou uloženy staré náhrobky původních německých obyvatel. V zadní západní části se dochovala novogotická hrobka. Mezi významnější hroby je náhrobní deska Obětí 2. světové války (1945 - šest obětí národnosti české zavraždění nacistickými katany) a kenotaf Otty Köllnera (1914 – pohřben v Srbsku). Celá travnatá plocha hřbitova a okolí kostela je udržována. Kromě dosud zachovaných německých hrobů zde nalezneme místa k odpočinku zdejších obyvatel. Na hřbitově jsou vzrostlé smrky a tůje. Při procházení hřbitovem můžeme spatřit na květinách rozličný hmyz a motýli. Hřbitov při porovnání okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny a má pozitivní vazbu na zvýšenou biodiverzitu i na životní prostředí. V okolí hřbitova můžeme spatřit střídající se pásy listnatých stromů, keřů a rozsáhlých luk.

Obr. 56: Kostnice (foto autor)

Obr. 57: Hřbitovní zeď porostlá břečťanem (foto autor)

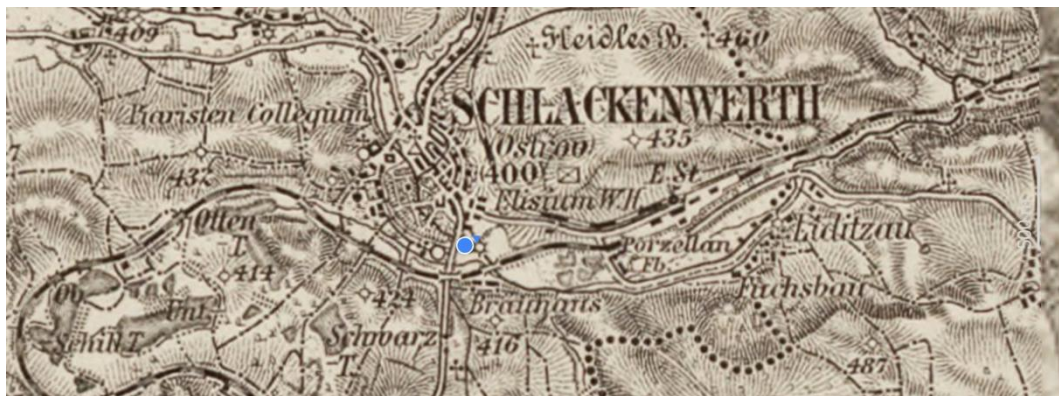

Obr. 58: Pohled na kostel (foto autor)

Obr. 59: Hřbitovní zeď s hrobkou (foto autor)

13.10 Hřbitov Ostrov

Obr. 60: historická mapa Schlackenwerth (Ventus maps ©2022)

Pozdně románský kostel sv. Jakuba Většího byl počátkem 1. století postaven na pravém břehu říčky Bystřice jižního okraje města Ostrov. Jako hřbitovní kostel je uváděný od počátku 16. století, kdy v roce 1588 došlo k rozšíření hřbitova, rozkládajícího kolem hřbitova. Postupně kostel začal chátrat a v roce 1606 se přistoupilo k raně barokní rekonstrukci. Další oprava byla nutná počátkem 19. století a začátkem 20. století byl kostel zachráněn další rekonstrukcí před demolicí. Hřbitovní kostel sv. Jakuba Většího, nejstarší stavební památka města dokládající původní osídlení, byl 3. května 1958 zapsán na státní seznam kulturních památek pod rejtř. č. 41972/4-971. Počátkem 21. století byl kostel převeden do majetku města Ostrov a bylo přistoupeno k postupné renovaci jeho interiéru. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

Obr. 61: Hřbitov Ostrov (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov byl založen okolo hřbitovního kostela sv. Jakuba Většího. Postupem času, jak přibývalo obyvatel, byl hřbitov úměrně tomu zvětšován. Do zdi márnice byla zasazena kamenná deska s letopočtem 1588, která připomíná rozšíření hřbitova. Součástí hřbitova kromě márnice, která se dnes využívá jako administrativní budova, býval také dům hrobníka. Ten se však musel nechat po letech zbourat. Ve farní kronice se můžeme dočíst, že stavbám na hřbitově, a především hřbitovní zdi dělala problémy vztlínající vlhkost. Na opravu hřbitovní zdi jsou do dnešní doby vynakládány nemalé finanční prostředky. V roce 1912 hřbitov procházel dalšími nutnými opravami. Po dvaceti letech bylo nutné plochu hřbitova opět zvětšit. V letech 1945–1946, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva, začaly opuštěné náhrobky a hroby chátrat, chyběly finance z poplatků za hrobová místa. V roce 1956 byl hřbitov církvi odebrán a stal se majetkem města. Ale ani po převzetí hřbitova do majetku města se situace příliš nezlepšila a severní část hřbitova chátrala dál. Bohužel téměř všechny zchátralé a opuštěné hroby a hrobky byly u severní zdi zasypány. Až po roce 1989 se za přispění Spolku přátel města Ostrova a jejich sbírky podařilo některé významné hroby zachránit. V roce 2021 bylo 11 významných hrobů (vyznačené na přiložené mapě ostrovského hřbitova) a náhrobků zrekonstruováno. U kostela jsou umístěny dva kamenné smírčí kříže, které sem byly přeneseny od zaniklých cest z okolí Ostrova.

Obr. 62: Mapa hřbitova (archiv města Ostrov)

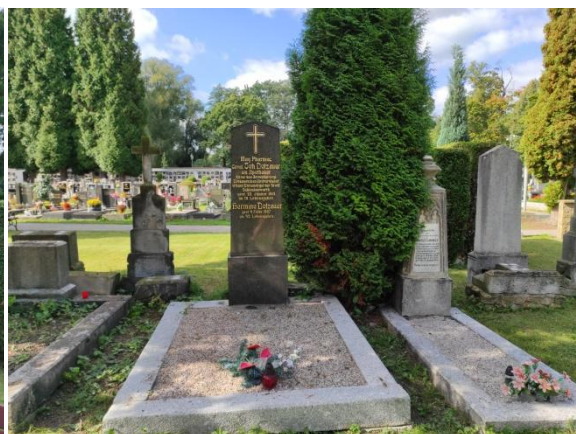
Ostrovský hřbitov má rozlohu 11 289 m². Nachází se zde 457 jednohrobů, 154 dvojhrobů, 632 urnových hrobů a 1661 míst v kolumbáriích. Tlečí doba je zde určena odborným hydrogeologickým průzkumem na 20 let. Proběhla zde rekonstrukce cest, chodníků, hřbitovní zdi a kostela, velkým problémem je prosakování vody. Kolem hřbitova teče v levé části Ostrovský potok a vpravo, za příjezdovou komunikací, kde se nachází park, říčka Bystřice.

Nalevo od hlavního vchodu u hřbitovní zdi se dochovaly hrobky významných občanů města Ostrova. Je zde pochovaný Franz Kramer, biskupský notář a děkan, Eduard Wolf, starosta města v letech 1904 – 1910, Rodina Pfeifferova, spoluzakladatelé porcelánky, Josef Hippmann, ředitel měšťanské školy. Na pravé straně u kostela je hrobka Johanna Zápotockého, vrchního lesníka Kolowratů a hrobka rodiny Miebes, kdy Josef Miebes byl v letech 1920 – 1927 starostou města. Dále stojí za zmínku pomník všech zemřelých německých obyvatel farnosti.

Ve východní části před hlavní bránou roste devět mohutných lip. Na hřbitově, kromě tradičních tují, můžeme vidět vzrostlý smrk a javor. Jednotlivé části hřbitova jsou oddělené pásy pravidelně stříhaných keřů z tují a ptačího zobu. Protože je hřbitov v těsné blízkosti parku, můžeme i zde spatřit veverky, které volně přebíhají na hřbitov a zpět do parku. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Je to i místo, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny. Hřbitov je v současné době pečlivě udržovaný.

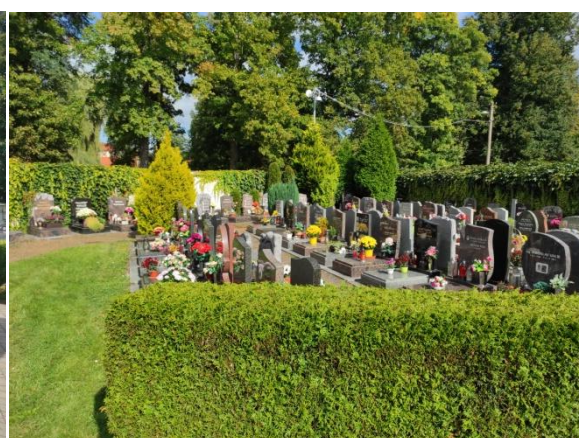
Obr. 63: Pohled na kostel (foto autor)

Obr. 64: Zeleň na hřbitově (foto autor)

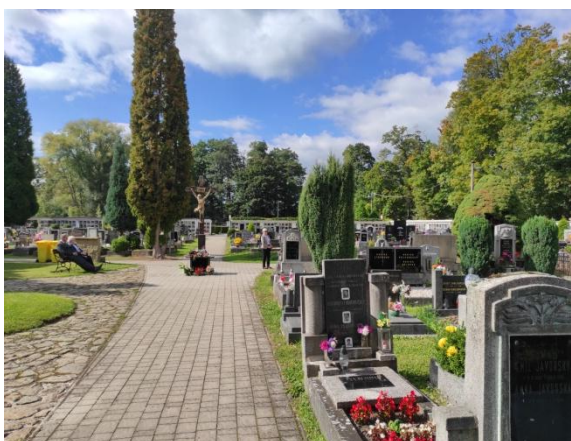

Obr. 65: Památník obklopený tújemi (foto autor) Obr. 66: Pohled na vyspovou loučku (foto autor)

Obr. 67: Hrobová místa (foto autor)

Obr. 68: Urnová místa obklopená zelení (foto autor)

Obr. 69: Hlavní cesta (foto autor)

Obr. 70: Urnový háj (foto autor)

13.11 Hřbitov Pernink

Obr 71: Historická mapa Bärzingen (Ventus maps ©2022)

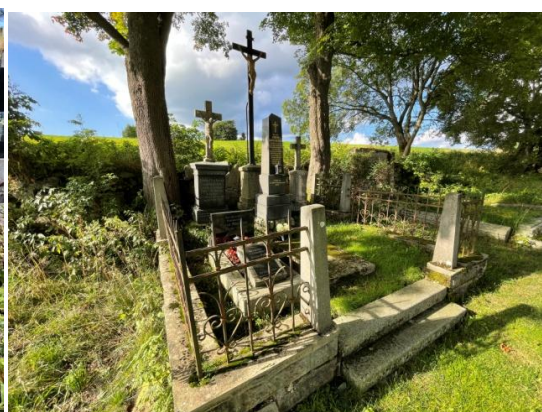
V obci Pernink (německy Bärzingen) stojí kostel Nejsvětější trojice uprostřed městečka. Původně zde, kolem roku 1537, stával dřevěný kostel, zasvěcený sv. Anně. Po jeho demolici byl v roce 1714 - 1716 postaven nový zděný barokní kostel Nejsvětější Trojice, v alpském slohu. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

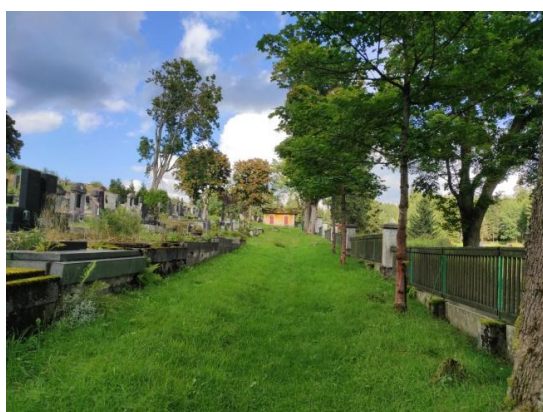
Obr. 72: Hřbitov Pernink (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov obce Pernink (německy Bärzingen) má rozlohu 6 685 m² a nachází se na levém svahu na konci obce, směrem na Abertamy. Na hřbitově je 500 hrobových míst, 30 urnových hrobů a 90 okének v kolumbáriích. Tlecí doba uložení ostatků je na zdejším hřbitově stanovena na 15 let. Na hřbitově můžeme vidět kenotafy významných osobností obce Pernink, např. kenotaf Emila Hofmanna (voják padlý 1917), Augusta Meixnera

(nezvěstného od roku 1914), Alfreda Enzmanna (nezvěstného od roku 1944 z bitvy v Litvě) či Augusta Poppenbergera (padl v roce 1915 v Karpatech). Nachází se zde významný hrob Adalberta Meinla (průmyslník a starosta - čestný občan, důstojník Františka Josefa, majitel Řádu války), dřevěný kříž 27 vězňů, obětí pochodu smrti a také u zadní zdi pomník padlých vojáků Rudé armády. Na hřbitově můžeme vidět hroby a náhrobky původních německých obyvatel. V zadní části hřbitova, na levé straně stojí chátrající kolumbárium do tvaru L. Dále je zde neudržovaná budova, která v minulosti sloužila jako márnice. Hřbitov je celkově udržovaný, některé německé hroby jsou zanedbané a rozpadlé. Hřbitov lemují vzrostlé javory a uvnitř rostou tují. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že zde najdeme druhy stromů, které přirozeně rostou v okolní krajině. Je to i místo, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny. Pod kopcem cesty ke hřbitovu teče potok, který se vlévá do Bílé Bystřice a je obklopený krušnohorskými loukami.

Obr. 73: Zarostlý hrob rostlinami (foto autor) Obr. 74: Hroby ve stínu stromů (foto autor)

Obr. 75: Stromy na hřbitově (foto autor) Obr. 76: Pohled na krajinu (foto autor)

13.12 Hřbitov Potůčky

Obr 77: Historická mapa Breitenbach (Ventus maps ©2022)

Na návrší ve středu městečka Potůčky (německy Breitenbach) byl na počátku 20. století z veřejné sbírky, která byla vyhlášena v letech 1908 – 1909, vystavěn kostel Navštívení Panny Marie. Stavba kostela byla dokončena v roce 1911 a 16. července byl slavnostně vysvěcen. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

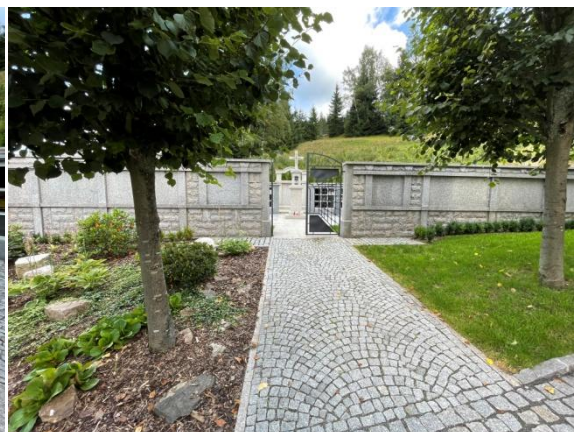
Obr. 78: Kolumbárium Potůčky (foto autor, pořízeno z dronu)

Obec Potůčky nemá hřbitov, ale pietní místo – kolumbárium. V současnosti je zde 80 schránek pro umístění uren, nicméně stavba je připravena na rozšíření o dalších 160 schránek. V minulosti spadala obec pod farnost v Horní Blatné a někteří němečtí obyvatelé Potůček pohřbívali zemřelé na hřbitově v Německu v nedaleké obci Johanngeorgenstadt. Okolo kolumbária jsou, na přístupové cestě, vysazeny lípy, do formy malé aleje, ze zadní části pak tuje. K omítnutým stěnám jsou vysázeny břechťany a podél hlavní cesty je na mírném svahu vybudovaná skalka, kde jsou zasazeny skalníky, bohyšky, rododendron,

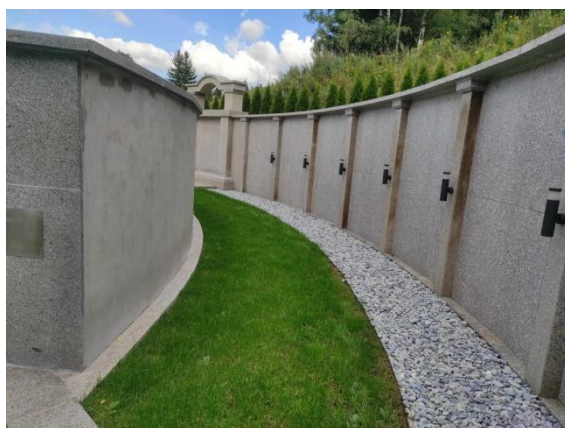
šerík, pivoňky a další rostliny vhodné do skalky. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že až stromy vyrostou, přirozeně zapadnou do okolní krajiny. Toto je i místo, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí.

Obr. 79: Pohled na urnový háj (foto autor)

Obr. 80: Pohled na bránu (foto autor)

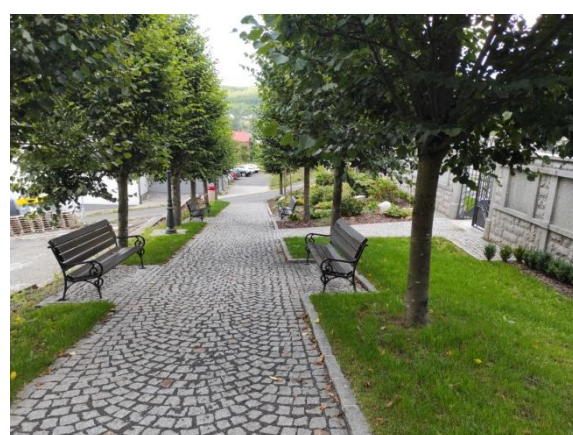
Obr. 81: Zadní stěna s trávníkem (foto autor)

Obr. 82: Břečťan u zdi (foto autor)

Obr. 83: Pohled na kostel (foto autor)

Obr. 84: Alej (foto autor)

13.13 Hřbitov Stráž nad Ohří

Obr. 85: historická mapa Warta (Ventus maps ©2022)

Pozdně barokní kostel sv. Michaela Archanděla se nachází u hlavní silnice uprostřed obce. Byl postaven z milodarů poutníků v roce 1768. V letech 1912 a 1931 byl kostel renovován, fasádu obnovili v roce 1936. V roce 2007 se zdevastovaný kostel stal majetkem obce. Následně v letech 2008 a 2009 byl kostel pomocí finančních prostředků Vojenského a špitálního Řádu s. Lazara Jeruzalémského zrekonstruován. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

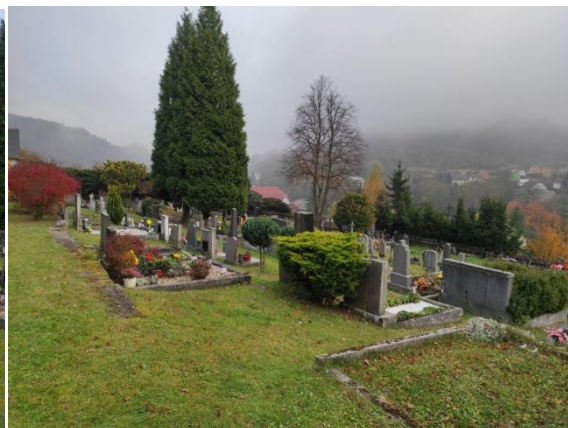
Obrázek 86: Hřbitov Stráž nad Ohří (foto autor, pořízeno z dronu)

Hřbitov se rozkládá v kopci v polovině obce na ploše 2 946 m². Na hřbitově je 225 hrobových míst a 135 míst v kolumbáriích. Tlecí doba uložení ostatků je na zdejším hřbitově 20 let a je určena odborným hydrogeologickým průzkumem odborné firmy. Významný hrob, který se zde nachází, je společný hrob válečných padlých vojáků, čtyř

sovětských, dvou polských a dvou neznámých. V budově na hřbitově je márnice. Na hřbitově rostou lípa, smrk, tůje a z keřů buxusy. Zdejší hřbitov je i místem, kde se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny.

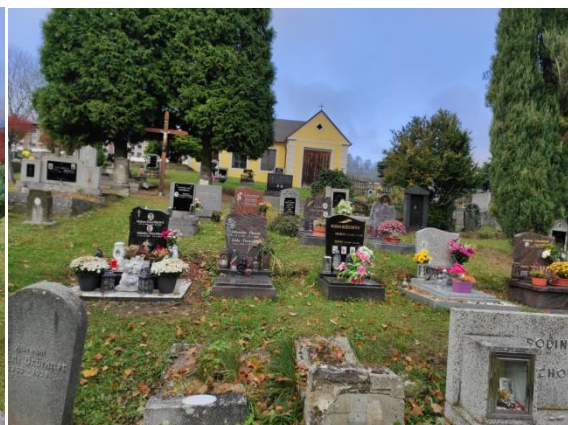
Obr. 87: Urnový háj (foto autor)

Obr. 88: Pohled na hřbitov (foto autor)

Obr. 89: Různé druhy dřevin (foto autor)

Obr. 90: Vzrostlé tůje (foto autor)

13.14 Hřbitov Velichov

Obr. 91: historická mapa Welchau (Ventus maps ©2022)

Původně gotický farní kostel Nanebevzetí Panny Marie byl postaven v polovině 14. století a podle farní kroniky byl dokončen v roce 1384. V 16. století byly v kostele umístěny kamenné renesanční epitafy významných představitelů zdejších panství. V roce 1621 byl kostel spolu s celou obcí vypálen a poté ranně barokně obnoven. Roku 1688 byly v kostele uloženy do hrobky ostatky Olivera z Wallisu a v roce 1672 Agnes Maria, hraběnka z Guttensteinu. Během následujících let kostel chátral a koncem 80. let 19. století musel být uzavřen a na jaře roku 1895 zbořen. Následně byl farní kostel v roce 1986 opět vystavěn a v roce 1987 slavnostně vysvěcen. Na počátku 21. století byl opět zchátralý kostel uzavřen. Dne 14. července 2014 byl kostel zapsán na státní seznam kulturních památek. Od roku 2010 prochází kostel nákladnou rekonstrukcí. (Památky a příroda Karlovarska ©2022)

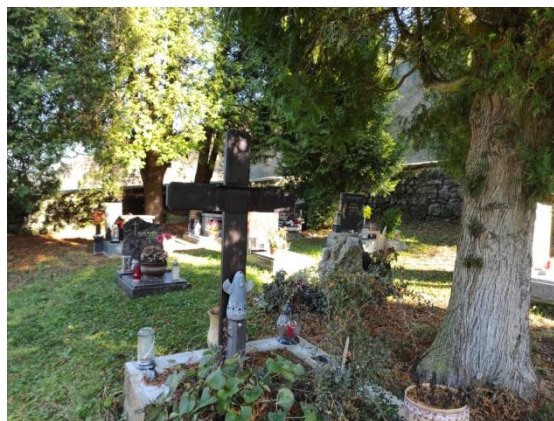

Obr. 92: Hřbitov Velichov (foto autor, pořízeno z dronu)

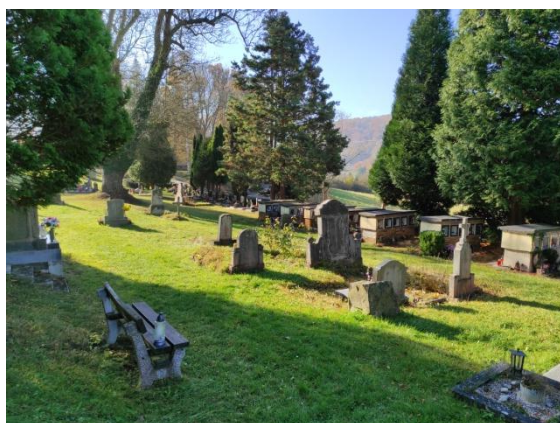
Hřbitov se rozkládá na vyvýšeném místě konce obce u silnice do Vojkovic na ploše 2 876 m². Je zde celkem 144 hrobových míst a v kolumbáriích 100 okýnek pro uložení uren. Tlecí doba uložení ostatků, která je určena odborným hydrogeologickým průzkumem, je na zdejším hřbitově 25 let. Z významných památek umístěných na hřbitově je hrob Antoniho Kollocha (1906 – 1945), polského vojáka padlého na konci 2. světové války a Pomník Obětem 2. světové války, který po nuceném odsunu německých obyvatel nikdo neudrzuje. U jižní části oplocení je bývalá márnice, ve které je sklad, který není ze hřbitova přístupný, protože pro jeho potřeby neslouží. Na hřbitově najdeme jeden vzrostlý jasan a tůje. Z hlediska stávající výměry skladby porostu uvnitř hřbitova je patrné, že se zejména v aglomeracích zvyšuje biodiverzita a má i pozitivní vazbu na životní prostředí. Hřbitov s porovnáním okolní zeleně z pohledu dendrologické příbuznosti a pestrosti zapadá do okolní krajiny, do které má výhled.

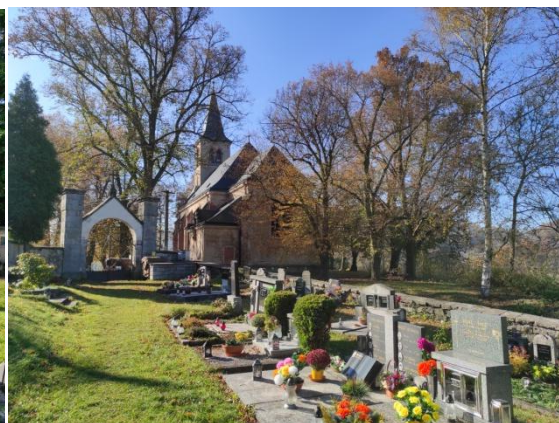
Obr. 93: Pohled na hřbitov (foto autor)

Obr. 94: Hroby mezi vzrostlými stromy (foto autor)

Obr. 95: Vzrostlé stromy (foto autor)

Obr. 96: Pohled na kostel (foto autor)

14 Diskuze

Základními prvky této bakalářské práce nejsou jen zveřejněná data a dostupné materiály, které jsou zde zahrnuty, ale také roční období, kdy byla práce a data zpracovávána. Je tedy nasnadě základní otázka, zda by samotné výstupy této práce odpovídaly popisovaným zjištěným skutečnostem nebo zda je na místě polemika. Mám za to, že samotné roční období by mohlo ve své základní podstatě mírně změnit náhled na problematiku a to nejen z formálního, tak i materiálního hlediska. Samotné přirozené lidské vnímání exteriéru je ovlivněno podmínkami, které panují v místě, ale zejména čase. Například v zimním období by nebylo možno vnímat toliko faunu ani flóru, což by samo o sobě mohlo mít vliv na prezentované závěry. Nejsem toho názoru, že by mohly být zásadní, ale spíše latentně-materiálního charakteru. Také denní, večerní nebo i noční doba mohou změnit lidské vnímání prostoru, ale i místa samotného. Nevím, jestli je významově v pořádku zmínit i určitou mystiku samotných pohřebišť, ale mám za to, že i tato okolnost může mít do určité míry vliv na subjektivní vnímání jedince a tím i shora popisované zjištěné a zkoumané výstupy této práce.

Vzhledem k uvedenému je sice zřejmé, že rozložení, postavení a samotné umístění jednotlivých popisovaných hřbitovů bylo dáno rozvojem, bohatstvím a v neposlední řadě náboženským aspektům obyvatel, ale zejména jeho potřebou. Z pohledu dnešní doby by byly vhodnější jiné lokace umístění jednotlivých hřbitovů a to ať z pohledu estetického, tak hygienického. V dobách zakládání hřbitovů, jak je již ostatně uvedeno bylo vycházeno z dobré docházkové vzdálenosti, cca 15-ti minut.

V dnešní době je posuzována řada dalších důležitých aspektů pro pohřbívání, zejména do země. Jedná se především o schopnost půdy biologického rozkladu ostatků. Sice lze namítnout, že současná legislativa upravuje mimo dalšího i hloubku pohřbívání, ale je nutné zohlednit i složení a vlhkost pohřebního místa a tím stanovit dobu bezpečného biologického rozkladu. Zde je se třeba zamyslet a popřípadě prostudovat jednotlivé územní plány obcí jako veřejné dokumenty v rámci rozvoje, výstavby a pokroku v obcích, kdy jsou hřbitovy situovány právě a nejčastěji v samotných intravilánech měst a obcí. To proto, aby nedocházelo ke kolizi, zejména tam, kde se prokazatelně nachází historické a historicky cenné nejen hřbitovy, ale i další případná pietní místa, které připomínají například různé války nebo válečné střety.

Je na snadě také otázka pořízených fotografií jednotlivých pohřebišť a hřbitovů. Důležitou a nikoli nezanedbatelnou úlohu tady hraje osobnost pořizovatele při volbě denní doby, výšky a světové strany odkud byly fotografie pořízeny. Zde bych polemizovala nad tím, zda jsem v rámci nejlepší vypovídající hodnoty zvolila tu správnou techniku a zařízení, jako celek, aby čtenář této bakalářské práce, který na místě nikdy nebyl a není tedy zatížen fotografovaným místem a ani vzpomínkami na navštívená místa, měl dostatek objektivních informací vedoucí k jednoznačnému závěru představy skutečnosti místa a jeho významu. Tuto otázku nedokážu sama zodpovědět.

Postupovala jsem v nejlepším úmyslu objektivně popisovat jednotlivá místa za použití dostupných informačních kanálů. Jednalo se o odbornou literaturu, internet, informace starostů obcí, kronik obcí. Všechny místa jsem opakovaně navštívila. Snažila jsem se podle svého nejlepšího vědomí a svědomí poskytnout co nejširší pohled na pohřebnictví jako takového. Jako součást našich životů, jako nejvyšší spravedlnost. A to vše s velkou pokorou nejen k místu, ale zejména našim předkům. Celkově zastávám názor, že každý člověk má rozdílné vnímání, priority, životní a další zkušenosti a proto sama vycházím z toho, že některé pasáže práce mohou být zpracovány tak, že vyvolají určité otázky. Tyto jsem se pokusila zohlednit a zapracovat do své práce.

15 Závěr

Tato bakalářská práce byla zaměřena na zmapování historie po současnost, včetně vývoje pohřebnictví a pohřbívání v lokalitě obce s rozšířenou působností Ostrov.

Cílem byl nejen popis jednotlivých hřbitovů, pohřebišť a dalších pietních míst, ale i začlenění do krajinného rázu jednotlivých obcí. Je popisován charakter okolní přírody a význam určitých lokačních aspektů. Tímto byla celá práce velice obohacující nejen po stránce historické, ale celkově naučné. Pohřebnictví jako takové se dá říci, že je staré stejně jako lidstvo samo, ale při studiu problematiky bylo přínosné objasnit veškeré další spojené aspekty mající velkou vypovídající hodnotu v rámci jednotlivých zjištění postupů a vývoje pohřbívání našich blízkých.

Zastávám jednoznačný názor o přínosu této obhajované práce, neboť se věnuje problematice z širokého hlediska s vazbami na historický, legislativní i finanční stránky pohřebnictví a mám za to, že může být poučné i inspirativní pro další subjekty, které se problematice věnují nebo věnovat mohou.

17 Přehled použitých zdrojů

17.1 Seznam literatury

Archiv města Ostrov, 2021

Archiv města Horní Blatná, 2022

Bělová J., Lang M. 2013: Hřbitove, hřbitove, zahrado železná. BARON. Hostivice 80 s.

David P., Soukup V., 2020: Krušné hory známé i neznámé. Euromedia Group, Praha. 224 s.

Kašparová L., Rozehnalová E., 2005: Nové stavby pro venkov. Ústav územního rozvoje. Brno. 114 s.

Krtičková J., 2019: Proměna pohřebního rituálu na přelomu 19. a 20. století na příkladu západočeského města Chebu. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 334 s.

Kovář J., Peřinková M., Špatenková N., 2014: Hřbitov jako veřejný prostor. Nakladatelství Gasset ve spolupráci s VŠB – TU Ostrova. Praha. 148 s.

Kovařík P., Frajerová B., 2013: Klíč k českým hřbitovům. Mladá fronta. Praha. 344 s.

Michna P., Unger J., Nekuda R., 1997: Z pravěku do středověku = Aus der Urgeschichte zum Mittelalter: sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy. Muzejní a vlastivědná společnost. Polygra. Brno. 310 s.

Mikšíček P., 2011: Tváře Krušnohoří / Gesichter des Erzgebirges, FORNICA GRAPHICS, Sokolov. 654 s.

Mikšíček P., 2005: Znovuobjevené Krušnohoří: Průvodce po živoucích i zaniklých místech centrálního Krušnohoří / Das wiederentdeckte Erzgebirge: Ein Führer durch die lebendigen und verschwundenen Orte des Zentralerzgebirges. Obec Boží Dar, Boží Dar. 436 s.

Mudrová I., 2013: Tajnosti českých hřbitovů. Nakladatelství Lidové noviny. Praha. S 62 – 67

Nešporová O., 2013: O smrti a pohřbívání. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno. 351 s.

Rendek J., Libenský F., 2019: Kostnice v českých zemích. Nakladatelství Academia. Praha. 488 s.

Roháček J., Müller K., Chlíbač J., Slavík J., 2020: Sepulkrální památky v praxi památkové péče. Národní památkový ústav. Jaroměř. 111 s.

Stejskal D., Šejvl J. a kol., 2011: Pohřbívání a hřbitovy. Woters Kluwer ČR. 464 s.

Veličkovi M. a V. a kol., 2013: Aleje české a moravské krajiny / historie a současný význam. Nakladatelství Dokořán s. r. o. Praha. 245 s.

Vorel I, Kupka J., 2011: Krajinný ráz, identifikace a hodnocení. ČVUT. Praha. 148 s.

Zeman L., 2001: Dějiny města Ostrova. Triality. Ronov nad Doubravou. 370 s.

17.2 Internetové zdroje

AOPK ©2021: Obecná ochrana přírody a krajiny (online) [cit.2021.10.22], dostupné z <<https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/krajiny-raz-a-vystavba/drobne-stavby/>>.

Boží Dar byty ©2022: Současnost Božího Daru (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://www.bozidarbyty.cz/soucasnost-bozeho-daru/>>.

Český rozhlas ©2022: Jeden z nejstarších židovských hřbitovů na území střední Evropy najdete v Hroznětíně (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://vary.rozhlas.cz/jeden-z-nejstarsich-zidovskych-hrbitovu-na-uzemi-stredni-evropy-najdete-v-8145570>>.

Český statistický úřad ©2021: Správní obvod Ostrov charakteristika (online) [cit.2021.09.28], dostupné z <https://www.czso.cz/csu/xk/spravni_obvod_ostrov_charakteristika>.

Digitální knihovna ©2021: Brehm A., Život zvířat (online) [cit.2021.12.25], dostupné z <<https://ndk.cz/uuid/uuid:86b381e9-0c7a-4f5d-888e-89d982f43344>>.

Digitální knihovna ©2021: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí (online) [cit.2021.10.17], dostupné z <<http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:c0d18ce0-0a78-11e5-b309-005056825209>>.

Digitální knihovna ©2021: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí (online) [cit.2021.10.17], dostupné z <<http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:56438010-05b2-11e5-95ff-5ef3fc9bb22f>>.

Digitální knihovna ©2021: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí (online) [cit.2021.10.14], dostupné z <<http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:74177ef0-07da-11e5-8ce5-005056825209>>.

Drobné památky ©2021: Kaple (online) [cit.2021.10.17], dostupné z <<https://www.drobnepamatky.cz/kaple>>.

Drobné památky ©2021: Kaplička (online) [cit.2021.10.17], dostupné z <<https://www.drobnepamatky.cz/kaplicka>>.

Eco Church south west ©2021: Living Churchyards (online) [cit.2021.12.26], <<https://ecochurchsouthwest.org.uk/actions/living-churchyards/>>.

Ekolist ©2021: Neřešme pohřby, ale hřbitovy. Návrat k jejich spiritualitě může pomoci přírodě i nám (online) [cit.2021.12.25], dostupné z <<https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/neresme-pohrby-ale-hrbitovy.navrat-k-jejich-spiritualite-muze-pomoci-prirode-i-nam>>.

Historické hřbitovy ©2022: Abertamy (online) [cit.2022.01.16], dostupné z <<https://cimiterium.cz/hrbitovy/detail/1-abertamy>>.

Historické hřbitovy ©2022: Boží Dar (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://cimiterium.cz/hrbitovy/detail/255-bozi-dar>>.

Historické hřbitovy ©2022: Hroznětín (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://cimiterium.cz/hrbitovy/detail/1330-hroznetin>>.

Historické hřbitovy ©2022: Svatobor (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://cimiterium.cz/hrbitovy/detail/5508-svatobor>>.

iReceptář ©2021: Na hřbitovech někdy najdete úplné poklady (online) [cit.2021.12.25], dostupné z <<https://www.ireceptar.cz/zahrada/fejton-vaclava-vetvicky-hrbitovni-kviti.html>>.

Krušné hory Krušnohorský myslet, žít a snít ©2022: Židovský hřbitov nad Hroznětínem (online) [cit.2022.01.15], <<https://www.krusnohorsky.cz/2018/08/18/zidovsky-hrbitov-nad-hroznetinem/>>.

MMR ČR ©2021: Pohřeb a pohřebiště, Praktické rady a metodika pro obce (online) [cit.2021.12.25], dostupné z <https://mmr.cz/getmedia/bcc7822a-6d6f-4035-8019-c31acbd9b01c/Pohreb-a-pohrebiste_2015-pdf.pdf.aspx?ext=.pdf>.

Národní dotace ©2021: Památky a sakrální stavby (online) [cit.2021.12.29], dostupné z <<https://narodnidotace.cz/category/pamatky-a-sakralni-stavby/>>.

Nejinfografika ©2021: Historie a pohřbívání v českých zemích (online) [cit.2021.09.28], dostupné z <<https://nejinfografiky.cz/historie-pohrbivani-v-ceskych-zemich-infografika/>>.

Obec Mladé Buky ©2022: Odborné stanovisko k výskytu živočichů na hřbitově v Mladých Bukách (online) [cit.2021.11.28], dostupné z <https://www.obecmladebuky.cz/assets/File.ashx?id_org=9680&id_dokumenty=2924>.

OS Genea – genealogie genealogické stránky ©2021: Matriky (online) [cit.2021.12.25], dostupné z <<http://www.genea.cz/informace/badani-v-archivu/matriky/>>.

Jáchymov – brána Krušných hor ©2022: Jáchymovské hroby (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://www.palfi.cz/clanky/pamatky-a-zajimavosti-jachymova/zajimava-mista/jachymovske-hroby.html>>.

Jáchymov – brána Krušných hor ©2022: Jáchymovský hřbitov (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://www.palfi.cz/clanky/pamatky-a-zajimavosti-jachymova/zajimava-mista/jachymovsky-hrbitov.html>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Abertamy – kostel Čtrnácti sv. pomocníků (online) [cit.2022.01.16], dostupné z <<https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/abertamy-kostel-ctrnacti-sv-pomocniku>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Boč – kostel sv. Václava a sv. Mikuláše (online) [cit.2022.01.16], dostupné z <<https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/boc-kostel-sv-vaclava-a-sv-mikulase>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Boží Dar – kostel sv. Anny (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/bozi-dar-kostel-sv-anny>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Horní Blatná – kostel sv. Vavřince (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/horni-blatna-kostel-sv-vavrince/>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Hroznětín – kostel sv. Petra a Pavla (online) [cit.2022.02.04], dostupné z <<https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/hroznetin-kostel-sv-petra-a-pavla>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Jáchymov - kostel Všech svatých (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/jachymov-kostel-vsech-svatych>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Ostrov – kostel sv. Jakuba Většího (online) [cit.2022.01.16], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/ostrov-kostel-sv-jakuba-vetsiho/>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Ostrov – kostel sv. Jakuba Většího (online) [cit.2022.02.04], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/permink-kostel-nejsvetejsi-trojice>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Potůčky – kostel Navštívení Panny Marie (online) [cit.2022.02.04], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/potucky-kostel-navstiveni-panny-marie>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Stráž nad Ohří – kostel sv. Michaela Archanděla (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/straz-nad-ohri-kostel-sv-michaela-archandela/>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Svatobor – kostel Nanebevzetí Panny Marie (online) [cit.2022.01.15], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/svatobor-kostel-nanebevzeti-panny-marie>>.

Památky a příroda Karlovarska ©2022: Velichov – kostel Nanebevzetí Panny Marie (online) [cit.2022.02.01], dostupné z <<https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/velichov-kostel-nanebevzeti-panny-marie>>.

Pegas CZ ©2021: Slovník pojmů: Pohřby a pohřebnictví (online) [cit.2021.10.14], dostupné z <<https://www.pohrebpegas.cz/slovník-pojmu/>>.

Institut pro památky a kulturu, o. p. s. ©2022: Pro památky, dotace, Karlovarský kraj (online) [cit.2022.02.21], dostupné z <<https://www.propamatky.info/cs/financovani/karlovarsky-kraj/dotace/>>.

Správa národního parku Podyjí ©2012: Krajinná zeleň (online) [cit.2021.10.22], dostupné z <www.nppodyji.cz/uploads/soubory/publikace/861_11_NP_POdyji_letak_Krajinna_zele_n_web_2_.pdf>.

17.3 Legislativní zdroje

Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v platném znění

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, v platném znění

Zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění

Zákon č. 256/2001 Sb. o pohřbnictví, a o změně některých zákonů, v platném znění

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), v platném znění

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně zdraví, v platném znění

18 Seznam obrázků

Obrázek 1: vyznačené hřbitovy v ORP Ostrov (MAPY ©2022)

Obrázek 2: Historická mapa Abertham (Ventus maps ©2022)

Obrázek 3: Hřbitov Abertamy (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 4: hřbitov Abertamy (foto autor)

Obrázek 5: porost na hřbitově (foto autor)

Obrázek 6: Historická mapa Wotsch (Ventus maps ©2022)

Obrázek 7: Hřbitov Boč (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 8: Podzimní hřbitov (foto autor)

Obrázek 9: Urnový háj (foto autor)

Obrázek 10: Stromy u kostela (foto autor)

Obrázek 11: Zarostlý hrob (foto autor)

Obrázek 12: historická mapa Gottesgab (Ventus maps ©2022)

Obrázek 13: Hřbitov Boží Dar (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 14: Hrobka obklopená stromy (foto autor)

Obrázek 15: borovice kleč (foto autor)

Obrázek 16: Túje (foto autor)

Obrázek 17: Vzrostlé stromy (foto autor)

Obrázek 18: Historická mapa Zwetbau (Ventus maps ©2022)

Obrázek 19: Hřbitov Doupovské Hradiště (foto autor)

Obrázek 20: Historická mapa Platten (Ventus maps ©2022)

Obrázek 21: Hřbitov Horní Blatná (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 22: zarostlé hroby (foto autor)

Obrázek 23: Urnový háj (foto autor)

Obrázek 24: Pavouk na zdi kostela (foto autor)

Obrázek 25: Pohled na stromy na hřbitově (foto autor)

Obrázek 26: náletové dřeviny u neudržovaných hrobů (foto autor)

Obrázek 27: Vzrostlé náletové dřeviny (foto autor)

Obrázek 28: Historická mapa Lichtenstadt (Ventus maps ©2022)

Obrázek 29: Hřbitov Hroznětín (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 30: Hřbitov Hroznětín (foto autor)

Obrázek 31: Urnový háj, vsypová loučka (foto autor)

Obrázek 32: Mraveniště (foto autor)

Obrázek 33: Krtince (foto autor)

Obrázek 34: Mravenci (foto autor)

Obrázek 35: Bergenie a břechťan (foto autor)

Obrázek 36: Historická mapa Lichtenstadt (Ventus maps ©2022)

Obrázek 37: Židovský hřbitov Hroznětín (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 38: pohled na vstupní bránu (foto autor)

Obrázek 39: pavouci na hřbitovní zdi (foto autor)

Obrázek 40: Říčka pod hřbitovem (foto autor)

Obrázek 41: Židovský hřbitov (foto autor)

Obrázek 42: Borovička (foto autor)

Obrázek 43: Pohled ze hřbitovní zdi (foto autor)

Obrázek 44: historická mapa Sankt Joachimsthal (Ventus maps ©2022)

Obrázek 45: Hřbitov Jáchymov (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 46: Pohled od hřbitovní zdi (foto autor)

Obrázek 47: Tvarovaná túje (foto autor)

Obrázek 48: Čmelák na květině na hrobě (foto autor)

Obrázek 49: Housenka na náhrobní desce (foto autor)

Obrázek 50: Neudržovaná část hřbitova (foto autor)

Obrázek 51: Neudržovaná část hřbitova (foto autor)

Obrázek 52: Pohled na kostel (foto autor)

Obrázek 53: Smrčky u neudržovaného hrobu (foto autor)

Obrázek 54: Historická mapa Schönwald (Ventus maps ©2022)

Obrázek 55: Hřbitov Krásný Les (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 56: Kostnice (foto autor)

Obrázek 57: Hřbitovní zeď porostlá břechťanem (foto autor)

Obrázek 58: Pohled na kostel (foto autor)

Obrázek 59: Hřbitovní zeď s hrobkou (foto autor)

Obrázek 60: Historická mapa Schlackenwerth (Ventus maps ©2022)

Obrázek 61: Hřbitov Ostrov (foto autor, pořízeno z dronu)

Obrázek 62: Mapa hřbitova (archiv města Ostrov)

Obrázek 63: Pohled na kostel (foto autor)

Obrázek 64: Zeleň na hřbitově (foto autor)

Obrázek 65: Památník obklopený tújemi (foto autor)

Obrázek 66: Pohled na vsypovou loučku (foto autor)

Obrázek 67: Hrobová místa (foto autor)

Obrázek 68: Urnová místa obklopená zelení (foto autor)
Obrázek 69: Hlavní cesta (foto autor)
Obrázek 70: Urnový háj (foto autor)
Obrázek 71: historická mapa Bähringen (Ventus maps ©2022)
Obrázek 72: Hřbitov Pernink (foto autor, pořízeno z dronu)
Obrázek 73: Zarostlý hrob rostlinami (foto autor)
Obrázek 74: Hroby ve stínu stromů (foto autor)
Obrázek 75: Stromy na hřbitově (foto autor)
Obrázek 76: Pohled na krajinu (foto autor)
Obrázek 77: historická mapa Breitenbach (Ventus maps ©2022)
Obrázek 78: Kolumbárium Potůčky (foto autor, pořízeno z dronu)
Obrázek 79: Pohled na urnový háj (foto autor)
Obrázek 80: Pohled na bránu (foto autor)
Obrázek 81: Zadní stěna s trávníkem (foto autor)
Obrázek 82: Břečťan u zdi (foto autor)
Obrázek 83: Pohled na kostel (foto autor)
Obrázek 84: Alej (foto autor)
Obrázek 85: Historická mapa Warta (Ventus maps ©2022)
Obrázek 86: Hřbitov Stráž nad Ohří (foto autor, pořízeno z dronu)
Obrázek 87: Urnový háj (foto autor)
Obrázek 88: Pohled na hřbitov (foto autor)
Obrázek 89: Různé druhy dřevin (foto autor)
Obrázek 90: Vzrostlé tůje (foto autor)
Obrázek 91: Historická mapa Welchau (Ventus maps ©2022)
Obrázek 92: Hřbitov Velichov (foto autor, pořízeno z dronu)
Obrázek 93: Pohled na hřbitov (foto autor)
Obrázek 94: Hroby mezi vzrostlými stromy (foto autor)
Obrázek 95: Vzrostlé stromy (foto autor)
Obrázek 96: Pohled na kostel (foto autor)